

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta

Ústav české literatury a knihovnictví

Český jazyk a literatura

Tereza Fukanová

Obraz svatého Mikuláše
ve středověké a barokní legendistice
Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Michaela Soleiman pour Hashemi, CSc.

2018

*Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.*

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. PhDr. Michaele Soleiman pour Hashemi, CSc., za podnětné připomínky, cenné rady a především za její trpělivost, vstřícnost a čas, který mé práci věnovala. Další upřímné poděkování patří samozřejmě mé rodině a přátelům.

Obsah

1. Úvod	6
2. Původ světců a jejich význam	7
3. Legenda	8
3.1 Pojmy hagiografie, legenda, vita, passio, miracula, translatio	8
3.2 Charakteristika legendy jako literárního žánru.....	10
3.3 Tradice legendy v českém kontextu	12
4. Vrcholné hagiografické sbírky českého středověku a baroka	15
4.1 <i>Legenda aurea</i>	15
4.1.1 Jakub de Voragine, autor	15
4.1.2 Kompozice a prameny	16
4.1.3 Staročeský <i>Passionál</i>	18
4.2 <i>Vitae sanctorum</i>	19
4.2.1 <i>Vita sanctorum 1625</i>	19
4.2.2 <i>Vitae sanctorum 1696</i>	20
4.2.3 Autorství a hlavní prameny	20
5. Svatý Mikuláš.....	23
5.1 Svatý Mikuláš jako historická postava	24
5.2 Pochybnosti a dochované prameny o existenci osoby sv. Mikuláše	25
5.3 Šíření mikulášského kultu ve světě	26
5.4 Uctívání sv. Mikuláše v českých zemích	28
5.5 Svatý Mikuláš jako literární postava ve středověké a barokní legendistice	29
5.5.1 Topos vznešeného původu, dětství, svatosti a topos chlapec-stařec	30
5.5.2 Topos dobrých skutků	30
5.5.3 Topos zázraků.....	31
5.5.4 Topos smrti, translace a posmrtných zázraků.....	33
5.6 Srovnání textů života sv. Mikuláše v obou barokních redakcích	33
5.7 Srovnání středověké a barokní mikulášské legendy	34
6. Závěr.....	38

7. Seznam použité literatury	40
7.1 Primární literatura.....	40
7.2 Sekundární literatura	40
8. Přílohy	44

1. Úvod

Tato bakalářská práce si klade za cíl podat celkový obraz sv. Mikuláše, zejména prostřednictvím rozboru mikulášských legend uvedených v základních legendistických souborech, a to ve středověké sbírce *Legenda aurea* a v barokní *Vitae sanctorum*, jež se na českém území těšily veliké oblibě. Také se pokusí na základě porovnání obou textů zachytit, v čem se legendy odlišují, v čem se shodují a zdali nesou znaky typické pro období, ve kterých vznikly.

Práce je členěna na několik kapitol a podkapitol. První část se věnuje světcům, jejich původu a významu. Dále se zaměřuje na pojem „legenda“, objasňuje základní terminologii, vymezuje a charakterizuje tento žánr a zachycuje vývoj legendistické tradice v českých zemích. Následující kapitoly uvádějí hlavní soubory legend českého středověku a baroka – sbírky *Legenda aurea* a *Vitae sanctorum*, přičemž se soustředí především na problematiku autorství, původních pramenů, výstavby a stylu obou děl, v případě *Vitae sanctorum* i na srovnání jednotlivých vydání.

Druhá část se již plně věnuje postavě sv. Mikuláše. První kapitoly postupně představí životní cestu biskupa z Myry, polemiku a důkazy o jeho existenci, dochované historické prameny a literární díla, jež se o jeho osobě poprvé zmiňují. Následující kapitoly mapují šíření mikulášského kultu ve světě a v českých zemích a objasňují původ známé lidové tradice, která se na mnoha místech stále dodržuje. Další kapitoly se prostřednictvím rozvinuté topiky a přímé a nepřímé charakteristiky v textech obou zmíněných legendistických souborů snaží zachytit povahové rysy a vlastnosti sv. Mikuláše a dotvořit tak jeho celkový obraz. Komparace tematicky shodných textů na konci práce se zaměřuje na typické znaky a styl legend v obou obdobích.

2. Původ světců a jejich význam

Tradice uctívání svatých má počátek již v 1. století našeho letopočtu. Křesťanství mající kořeny v judaismu bylo tehdy neoficiálním náboženstvím rozsáhlé Římské říše. Postupně se prosazovalo na úkor místních polyteistických náboženství. Řecko-římsí pohané křesťanství odmítali a pronásledovali šířitele této víry. První křesťané začali projevovat zvláštní úctu jedincům, kteří za svou víru zemřeli. Za vůbec prvního mučedníka, jenž byl uctíván jako světec, se považuje sv. Štěpán. Od konce 2. století se začaly pořádat výroční slavnosti, které připomínaly data úmrtí mučedníků. Tyto svátky oslavovaly smrt jako počátek života na nebi. Křesťané prosili o přímluvu, uctívali ostatky a zdůrazňovali zázraky, což řecko-římskou společnost ještě více popuzovalo, a tak tyto rituály zapříčinily další perzekuce, tudíž i nárůst počtu světců. První písemně doložené bohoslužby na počest svatého jsou oslavy výročí umučení sv. Polykarpa ve Smyrně. Období pronásledování a zabíjení křesťanů ustalo až za císaře Konstantina, který vyhlásil roku 313 náboženskou toleranci. Ke konci století se křesťanství stalo oficiálním náboženstvím Římské říše.¹

Pojem „světec“ pochází z latinského slova *sanctus* a znamená „posvěcený“.² Jestliže přívlastkem svatý označujeme osoby, věci či děje, znamená to, že jsou ve vztahu k Bohu, jenž jim dává podíl na své svatosti.³

Svatořečení mělo zpočátku neformální charakter, až později se stalo formálním aktem s přesně danými pravidly závaznými pro celou církev. Svatost prohlašuje papež v procesu kanonizace na základě doložených zázraků (termín je odvozen od kánonu svatých, do něhož je světec zahrnut). Předchází mu beatifikace neboli blahorečení. Povolení uctívat blahoslaveného je lokální, neplatí pro celou církev, jako tomu bývá u kanonizace. Církev prohlášením jedince za svatého či blahoslaveného zaručuje, že se daná osoba nachází v nebi, a tudíž se u ní může prosit o přímluvu a prokazovat jí úctu.⁴ Západní a východní církve mají každá své kanonizační postupy, protestanté se od kultu světců odvracejí.⁵ Soudobé kanonizační procesy hledí především na hodnověrné důkazy, snaží se odlišit skutečnost od legendy.

K evidenci svatých v rámci celé církve slouží několik úředních spisů, jedná se především o *Martyrologium romanum* z roku 1584, které zahrnuje oficiální soupis asi čtyř tisíce

¹ HALLAM, Elizabeth. *Světcí: kdo jsou a jak vám pomáhají: více než sto padesát svatých od sv. Anežky po sv. Zitu*. Přeložil Jiří VACEK. Praha: Volvox Globator, 1996. s. 6–7.

² Tamtéž, s. 6.

³ BUBEN, Milan. Kdo jsou světcí? In: BUBEN, Milan, KUKLA, Otakar Aleš a KUČERA, Rudolf. *Svatí spojují národy: Portréty evropských světců*. Praha: Panevropa, 1994. s. 7.

⁴ Tamtéž, s. 10–11.

⁵ HALLAM, Elizabeth. *Světcí: kdo jsou a jak vám pomáhají: více než sto padesát svatých od sv. Anežky po sv. Zitu*. Přeložil Jiří VACEK. Praha: Volvox Globator, 1996. s. 8.

pěti set jmen světců a světic. V roce 1969 byl vydán aktualizovaný římský celocírkevní kalendář, který nahradil staré martyrologium, a obsahuje soupis světců napříč všemi historickými obdobími a mnoha různými zeměmi světa. Pro nedostatek historických důkazů však byli někteří světci vyřazeni. To se týká i těch oblíbených, kteří mají dodnes pevné místo v lidové kultuře a tradici, např. sv. Mikuláše, sv. Barbory či sv. Vavřince.⁶

Světci se dělí na dvě hlavní větve – mučedníky a vyznavače. Mučedníci zemřeli kvůli svému přesvědčení, aby bránili víru a podpořili její pravdivost. Vyznavači si vysloužili úctu a uznání pro svoji zbožnost, ctnostný, dokonale mravní život, který zasvětili službě církvi. Řadí se mezi ně asketové z pouště, biskupové a učitelé víry, dále mniši, řeholnice, panny atd. Ne každý svatý vedl od začátku příkladný život. Někteří nejprve hřešili, pak poznali chyby, kterých se dopustili, káli se, prosili o odpuštění, vytrvali ve své víře a nakonec dosáhli spasení.⁷

Vzhledem k velkému množství svatých je potřeba jejich jednoznačná identifikace. K tomu slouží tzv. atributy – předměty a symboly, které světce doprovázejí nebo je ve vyobrazení nahrazují. Svatost bývá zpravidla vyjádřena svatozáří. Základními atributy jsou například kříž (horlivost), palma (mučednictví) a kniha (učitelé církve). Ty doplňují další individuální atributy pojící se se světcovým životem či smrtí, např. nástroje umučení, symboly spojené s povoláním, ctností atd.⁸

Světci jsou pojítkem mezi člověkem a Bohem. Prosí u něj o přímluvu. Jejich skutky a vlastnosti se dávají příkladem a doporučují se k následování. Na jejich počest se slaví svátky, věřící přijímají jejich jména, staví se jim chrámy, malují se obrazy a modelují sochy, věnují se jim modlitby. Jsou patrony, strážci a ochránci míst, povolání a lidí, dokáží uzdravovat a chránit. O jejich příkladném životě, dobrých skutcích a zázracích se dozvídáme především v legendách, v nichž se stávají hlavními hrdiny.

3. Legenda

3.1 Pojmy hagiografie, legenda, vita, passio, miracula, translatio

Slovo hagiografie se skládá z řeckého *hagios* (svatý) a *graphein* (psát).⁹ Současná literární věda hagiografii považuje za zastřešující pojem, jenž v sobě zahrnuje žánry, které se

⁶ BUBEN, Milan. Kdo jsou světci? In: BUBEN, Milan, KUKLA, Otakar Aleš a KUČERA, Rudolf. *Svatí spojují národy: Portréty evropských světců*. Praha: Panevropa, 1994. s. 14.

⁷ Tamtéž, s. 8.

⁸ Tamtéž, s. 13.

⁹ ČORNEJ, Petr. Legenda. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 337.

svým obsahem týkají postavy svěťce.¹⁰ Obsahuje například legendistiku, homiletiku, liturgické drama, náboženské písně, modlitby a další.

Výraz legenda je odvozen z latinského tvaru gerundiva *ad legendum*, který se překládá doslova jako „to, co má být čteno“, rozumí se v průběhu kázání.¹¹ Legenda je vůdčím představitelem hagiografie, ale dle *Encyklopedie literárních žánrů* se oba pojmy běžně užívají téměř synonymně.¹² Z legendy se pak vydělují její ústřední části, výrazně vystupující témata, jež se specifikují v samostatné podžánry. Takovými jsou vita (soustředující se na životopis svěťce), passio (zdůrazňující téma mučednické smrti), miracula (týkající se vykonaných zázraků), translatio (zabývající se aktem přenesení mrtvého těla) a jiné.¹³

Tyto literární pojmy se těžko jednoznačně vymezují a jejich význam a obsahová náplň se v průběhu vývoje měnily. Je třeba si uvědomit, že středověk neměl pevně danou klasifikaci žánrů, tudíž názvy textů neodrážejí jejich formální strukturu ani útvar, nýbrž spíše odkazují k samotnému obsahu. Pro představu: název *Passionál* se uchytil v českém středověkém prostředí právě kvůli překladu latinského legendistického souboru *Legenda aurea*. Jde tedy o pojmenování tematické, z názvu se ztratilo ono doporučení, místo toho se zdůraznilo passio, neboť většina článků v tomto souboru se týká především mučedníků.¹⁴

V období středověku nejprve legenda obšírně a co nejobecněji označovala zbožné texty doporučené k četbě či k následování, až později se konkretizovala na krátké příběhy o svatých. Martin Luther, německý teolog a reformátor církve¹⁵, však v 1. polovině 16. století posunul význam legendy ještě dál tím, že připodobnil výraz *legende* k *lügen* (lhaní), čímž jí dal nálepkou nepravděpodobného vyprávění.¹⁶ Když se podíváme do současného slovníku, např. do *Nového akademického slovního cizích slov*, zjistíme, že jako druhý význam legendy je uváděno: „smyšlenka nepodložená skutečností, vypravující něco neobyčejného a zprav. o něčem n. někom známém, významném, populárním ap.“¹⁷

¹⁰ ZAJÍČKOVÁ, Vendula. *Staročeský Passionál: žánrová struktura pozdně středověké hagiografie*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 2010, s. 22.

¹¹ PAVERA, Libor a VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 199.

¹² ČORNEJ, Petr. Legenda. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 337.

¹³ UHLÍŘ, Zdeněk. *Literární prameny svatováclavského kultu a úcty ve vrcholném a pozdním středověku*. Praha: Národní knihovna České republiky, 1996, s. 81.

¹⁴ ZAJÍČKOVÁ, Vendula. *Staročeský Passionál: žánrová struktura pozdně středověké hagiografie*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 2010, s. 22–23.

¹⁵ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. Díl 16. Praha: Paseka, 2003, s. 474.

¹⁶ ZAJÍČKOVÁ, Vendula. *Staročeský Passionál: žánrová struktura pozdně středověké hagiografie*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 2010, s. 20.

¹⁷ KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2007, s. 476.

Vývojem legenda nabyla v širším rámci poněkud jiného významu a jiné důležitosti, než měla v dobách středověku a baroka. Tehdy byly legendy významnou součástí života. Staly se nezbytnými důkazy při kanonizačním procesu, četly se na oficiu neboli kanonických hodinkách (tj. na modlitbách katolické církve pořádaných v určitou dobu pro duchovní) či při mši na počest jednotlivých svatých. Byly obsaženy v kázáních, aby byl pozdvižen náboženský život, posílen kult světců a současně i moc církve a její vliv.¹⁸

3.2 Charakteristika legendy jako literárního žánru

Legenda je tedy základním žánrem hagiografické středověké a barokní literatury. *Encyklopedie literárních žánrů* ji definuje následovně: „*prozaické nebo veršované životopisy osob považovaných za svaté, zpravidla obsahující i líčení zázraků.*“¹⁹

Existuje několik druhů legend, jejichž specifikace záleží na obsahu, formě či funkci. Rozlišovány jsou podle toho, které téma ze světceva života v textu převažuje, zda vita (život), passio (umučení), translatio (přenesení těla a pochování) či miracula (zázrak). Dále vznikají legendy kanonizační (k svatořečení), poutní (vázané k určitému místu), panovnické (o ctnostném panovníkovi přimlouvajícím se na nebesích za svůj národ), apokryfní (doloženě smyšlené) aj.

Legendy jsou příbuzné s antickými biografiemi, s aretalogickými výtvary (vyprávění o ctnostech projevujících se konáním zázraků), také s dobrodružným románem a antickou novelou.²⁰ Počátky křesťanských legend souvisí s novozákonními evangelií zachycujícími život, umučení a nanebevzetí Ježíše Krista, jenž se stal vzorovým hrdinou šířitelů křesťanské víry.²¹

Počátky legendistiky sahají až do období helenismu. Již od 2. století n. l. vznikaly první příběhy o životech těch, kteří byli na území Římské říše pro nelegitimní šíření křesťanské víry pronásledováni a umučeni. Za nejstarší z nich je považován okružní list křesťanů ve Smyrně, tedy *Umučení smyrnenského biskupa svatého Polykarpa*.²² Další legendy se utvářely poté, co bylo křesťanství v jednotlivých zemích přijato za státní náboženství. Nejprve se sepisovaly legendy oficiální, jednotlivé místní církve chovaly skladby ve velké účtě a v určitých výročních dnech svatých je předčítaly věřícím. Tyto legendy byly později v lidovém prostředí upravovány

¹⁸ LEHÁR, J. *Česká literatura od počátku k dnešku*. 2. dopl. vyd. Praha: NLN, 2013, s. 32.

¹⁹ ČORNEJ, Petr. Legenda. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 337.

²⁰ NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 35.

²¹ ČORNEJ, Petr. Legenda. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 339.

²² NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 36.

a žánrově přetvářeny, vytrácely se objektivní historické skutečnosti a převážily zázračné prvky. Hodnověrnost tedy postupně ustupovala, místo ní se prosadily jiné mimoliterární funkce, a to náboženské povznesení, pěstování úcty ke světcům a k víře, morální poučení aj. V souvislosti s tím legendy nabývaly na schematičnosti – opakuje se v nich číselná symbolika a topika, tj. užívání stejných motivů, povinných míst v textu, tzv. loci communes.²³

Světcům – hlavní postavy legend – buď pocházejí z panovnického rodu, nebo z neurozené, ale dobré rodiny (topos vznešeného původu). Už od dětství vystupují jako výjimeční a moudří jedinci (topos dětství), jednají jako dospělí (topos puer-senex, tj. chlapec-stařec). Mohou se svatými narodit, nebo se jimi stát postupně (topos svatosti). Jsou nositeli nejvyšších ctností, moudře vládou, přivádějí druhé k víře, pomáhají potřebným radami i činy, zázračně léčí (topos dobrých skutků a zázraků). Bojují za své přesvědčení, následují Krista, svědka pravdy, jenž je jejich vzorem. Mučedníci prolitím krve prokazují svou oddanost, lásku, obětují se tak nejvyšší pravdě a odměnou jim je věčný život na nebesích, kde se přimlouvají za svůj národ (topos rex-perpetuus, tj. věčný kníže, pro členy panovnického rodu). Vyznavači víry mohou skonat přirozeně, jsou oceněni za své skutky (topos smrti). Akt přenesení těla na význačné místo a jeho pohřbení zpravidla provázejí zázraky (topos translace). V nebi se pak přimlouvají za ty, kteří se k nim modlí, popř. jim i posmrtně pomohou (topos posmrtných zázraků). Světec by měl být nezaměnitelně identifikovatelný prostřednictvím atributů, avšak rozvinutá topika individualizaci brání. Proto jsou legendy z hlediska slovní formulace i obsahu mnohdy podobné, až zaměnitelné.²⁴

Legendy se vyskytují buď samostatně, nebo jsou řazeny do větších souborů. Jsou formálně i věcně ucelené. Převažuje v nich dějovost nad formou. Hlavním motivem legendy je boj dobra a zla. Stylově jsou plně podřízeny adresátovi, těm náročnějším čtenářům jsou určeny většinou veršované legendy – promyšleně sestavené, plné symboliky a biblických odkazů, zatímco texty pro lidové čtenáře tíhnou k beletrizaci, snaží se být především srozumitelné a napínavé. V obou případech nechybí expresivita a patos, které děj ozvláštňují a dělají ho tak poutavějším. Patrná je také exemplárnost, jež bilancuje mezi nabádavostí a výstražností. Někdy se projeví snaha o hlubší postihnutí psychologie postavy.²⁵ Vzhledem k celkovému rázu středověké literatury jsou legendy většinou anonymní, nepůvodní, vycházející z orální tvorby.²⁶

²³ NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 36–37.

²⁴ UHLÍŘ, Zdeněk. *Literární prameny svatováclavského kultu a úcty ve vrcholném a pozdním středověku*. Praha: Národní knihovna České republiky, 1996. s. 80.

²⁵ ČORNEJ, Petr. Legenda. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 339.

²⁶ NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 25.

V baroku navazují na středověké a cizojazyčné legendy i nové, originální texty. Pověštinou jde o texty neanonymní, které mají vystupňovaný dramatický spád podtržený bohatou symbolikou, barevností, názorností a kontrastem smyslnosti a duchovna. Chybí rozvláčnost a teologická argumentace textů středověkých legend.²⁷

Legendistika se proměňuje spolu s křesťanskou společností a díky historickému vývoji v sobě odráží kulturu a smýšlení doby.

3.3 Tradice legendy v českém kontextu

Vznik literatury na našem území souvisí s formováním raně středověkého státu na Velké Moravě a poté v přemyslovských Čechách. Postupně k nám začínalo pronikat křesťanství, jež vytlačovalo původní pohanství. Počátkem 14. století na trůn nastoupili Lucemburkové, za jejichž panování se plně rozvíjela česky psaná literatura. Období vlády Karla IV. až po nástup husitství je považováno za vrchol středověké literatury na našem území.²⁸

První legendy u nás vznikaly od 2. pol. 9. století v souvislosti s působením byzantských misionářů na našem území. Tyto staroslověnské *Moravsko-panonské legendy* pojednávající o osudech Cyrila a Metoděje se svou formou blíží spíše typu vita, neboť obsahují minimum zázračných prvků.²⁹ Od 10. století se rozvíjela typicky středověká legendistika svatoludmilská spolu s bohatou legendistikou svatováclavskou, obě doložené ve staroslověnštině i latině. Sloužily především k utvrzení postavení přemyslovské dynastie. Vrcholným dílem tohoto období je latinsky psaná tzv. *Kristiánova legenda* uváděná pod názvem *Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*.³⁰ Další proud tvoří legendy svatovojtěšské – o druhém pražském biskupovi Vojtěchovi, oslavovaném především v zahraničí, který domácím prostředí zůstal poněkud vzdálen. Od 11. století se objevoval tzv. lidový typ světce v podobě mnicha poustevníka sv. Prokopa, zakladatele Sázavského kláštera.³¹ Ve 12.–13. století latinská legendistika navázala na starší dobu a přejala dřívější témata. Celé období patřilo církevnímu prostředí, kde dominovala latinská tvorba, od konce 13. století se však postupně objevovalo i světské publikum, šlechta a měšťané a vznikaly tak předpoklady pro literární tvorbu v národních jazycích.³² Na počátku 14. století, za vlády Jana Lucemburského, ovlivnila tehdejší

²⁷ KALISTA, Zdeněk. *Z legend českého baroka*. Edice Krystal. Olomouc, 1934. s. 22–23.

²⁸ HORÁKOVÁ /-HASHEMI/, Michaela a KYSUČAN, Lubor. *Literatura I: výklad, interpretace, literární teorie*. 2. vyd. Praha: Scientia, 2000. Učebnice pro střední školy. s. 51–73.

²⁹ ČORNEJ, Petr. *Legenda*. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 342.

³⁰ Tamtéž, s. 343.

³¹ Tamtéž, s. 343.

³² NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 35.

dobový vkus *Legenda aurea* italského autora Jakuba de Voragine, ale objevovala se i domácí tvorba v podobě veršovaných apokryfních legend, např. *Legenda o Jidášovi*. Vrcholu dosáhla legendistika za vlády Karla IV. Hluboce věřící císař pěstoval kult světců, jejichž ostatky shromažďoval a uctíval. Podporoval duchovní literaturu a legendistiku, sám také napsal další verzi legendy o sv. Václavovi. Velký význam měl překlad latinského souboru legend *Legenda aurea*, pro něhož se vžil název *Passionál*. Kromě toho, že překladatel napomohl rozšířit povědomí o cizích světcích, do sbírky zařadil i texty o českých patronech, kteří se tak stali rovnocennými s těmi zahraničními. Dále se objevovaly česky psané veršované skladby, jako např. *Legenda o sv. Prokopu a Život sv. Kateřiny*, oblíbené světice Karla IV. Nově se rozvíjel kult Anežky České, který následně posiloval v baroku.³³

Legendistika v době husitské ustupovala a k jejímu znovuoživení došlo až v době barokní. České literární baroko je datováno zhruba od 20. let 17. století po 70. léta 18. století. Tato doba byla již od začátku poznamenána mocenskými a náboženskými rozpory mezi českou evangelickou šlechtou a měšťanstvem a katolickými Habsburky a jejich stoupenci, které vyústily v porážku protestantů na Bílé hoře a záhy ve třicetiletou válku. Tyto boje se podepsaly i na literárním vývoji doby. Poražená strana byla nucena odejít za hranice, a tak se česká literatura rozdělila na dvě hlavní větve – domácí, katolickou a exulantskou, evangelickou.³⁴ Barokní člověk se snažil najít oporu a jistoty v legendách a skrze postavu světce se tak přiblížit k Bohu. Proto česká legendistika prožívala svůj druhý rozkvět.

Legendistická tematika se prosadila ve většině žánrů – homiletice, historiografii, dramatu i písních, jimž ale dominují životy světců.³⁵ Původcem děl bylo katolické duchovenstvo, jehož hlavním cílem byla náboženská výchova českého lidu. Středověké legendy o domácích světcích byly přepracovávány proto, aby získaly přízeň čtenářů a také aby dokázaly, že katolicismus sem nebyl zavlečen uměle, nýbrž že zde byl přítomen odedávna, čímž byla oslabována protestantská strana.³⁶ Legendistická tvorba tedy nebyla příliš originální, neboť přejímala produkci dob předchozích. Znovu se tak k českému čtenáři dostávaly legendy o sv. Václavovi, sv. Prokopovi a dalších. S přílivem cizinců domácí tvorbu vystřídala ta cizí. Zejména španělstí světci se u nás těšili velké oblibě.³⁷ Literární produkce byla ovlivněna velkými hagiografickými sbírkami, *Vita sanctorum* (od roku 1625 překládaná do staročeštiny)

³³ ČORNEJ, Petr. *Legenda*. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. (ed.). *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 343–344.

³⁴ HORÁKOVÁ / =HASHEMI/, Michaela a KYSUČAN, Lubor. *Literatura I: výklad, interpretace, literární teorie*. 2. vyd. Praha: Scientia, 2000. Učebnice pro střední školy. s. 124.

³⁵ KALISTA, Zdeněk. *České baroko: studie, texty, poznámky*. Praha: Evropský literární kruh, 1941. s. 313.

³⁶ KALISTA, Zdeněk. *Z legend českého baroka*. Edice Krystal. Olomouc, 1934. s. 16.

³⁷ KALISTA, Zdeněk. *České baroko: studie, texty, poznámky*. Praha: Evropský literární kruh, 1941. s. 314

a *Acta sanctorum* (sestavená belgickým jezuitou Jeanem Bollandem, vydaná roku 1643).³⁸ Čeští překladatelé a autoři se cizími látkami inspirovali a na jejich základě vydávali vlastní sbírky a texty. Mezi nejvýraznější patřili Jiří Plachý-Ferus, Tomáš Ignác Placalius, Matěj Václav Šteyer, Jan František Beckovský a další.³⁹ České baroko však dovedlo vytvořit i svá vlastní původní legendistická vyprávění. Hojně se rozvíjela například nepomucenská legendistická tradice založená na nově objeveném světcí Janu Nepomuckém, jehož svatořečení r. 1729 bylo úspěchem české protireformace. Za nejznámější dílo je považován spis od Bohuslava Balbína *Vita B. Joannis Nepomuceni Martyris* přeložený do staročestiny. Také vznikaly legendy o blahoslavené Anežce České. O původní literární produkci se zasluhovali jezuité vytvářející hagiografická sepsání o významných členech jejich Tovaryšstva.⁴⁰

Ač u nás byla barokní legendistická tradice bohatá, vědecká obec jí nikdy nevěnovala tolik pozornosti jako té středověké. Přední literární historikové 19. a 1. pol. 20. století barokní legendu opomíjeli buď úplně (Jaroslav Vlček, Arne Novák), nebo se o ní jen povrchně zmínili (Jan Jakubec). Obecně se ni pohlíželo jako na žánr nízký, lidový, s malou uměleckou hodnotou; především proto, že vznikala v neoblíbené protireformační době a jejím jediným cílem byla podle historiků převýchova protestanta v katolíka. Až Josef Pekař se k významu české barokní legendy blíže vyjádřil v knize *Tři kapitoly z boje o sv. Jana Nepomuckého*.⁴¹ Na něj navázali Josef Vašica se svou prací *České literární baroko* z roku 1938 a Zdeněk Kalista⁴², který se problematikou legendy zabýval do hloubky a dal tak dalším generacím popud k jejímu serióznímu zkoumání. „*Česká barokní legenda je právě tak poutavým kusem české kultury, jako třeba česká legenda středověká a že zasluhuje si plnou měrou zájmu jak vědeckého světa, tak širší veřejnosti.*“⁴³ Od počátku 90. let zájem o studium legendistiky obecně narostl, dle Michaely Hashemi však pořád zůstává značný prostor pro další systematictější výzkum, zejména na úrovni konkrétního srovnávání tematicky shodných středověkých a barokních legendistických textů.⁴⁴

³⁸ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátku k dnešku*. 2. dopl. vyd. Praha: NLN, 2013. s. 142.

³⁹ KALISTA, Zdeněk. *České baroko: studie, texty, poznámky*. Praha: Evropský literární kruh, 1941. s. 314.

⁴⁰ Tamtéž, s. 315.

⁴¹ KALISTA, Zdeněk. *Z legend českého baroka*. Edice Krystal. Olomouc, 1934. s. 5.

⁴² LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátku k dnešku*. 2. dopl. vyd. Praha: NLN, 2013. s. 126.

⁴³ KALISTA, Zdeněk. *Z legend českého baroka*. Edice Krystal. Olomouc, 1934. s. 5.

⁴⁴ HORÁKOVÁ /HASHEMI/, Michaela. Ke vztahům středověké a barokní legendistiky. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity: řada literárněvědná bohemistická (V)*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2000, s. 11.

4. Vrcholné hagiografické sbírky českého středověku a baroka

Za hlavní literárními počiny své doby jsou považovány dvě sbírky legend, a to středověká *Legenda aurea* a barokní *Vitae sanctorum*. Tyto soubory jsou významné nejen svou rozsáhlostí a obsáhlostí, ale staly se jistou základnou inspirace i dalším autorům pro jejich vlastní tvorbu. Jsou bezpochyby zásadními svědky časů, ve kterých vznikaly, a jejich studium přispívá k poznání a pochopení tehdejších období.

4.1 *Legenda aurea*

Legenda aurea italského autora Jakuba de Voragine je rozsáhlá sbírka prozaických legend, jež vznikla pravděpodobně kolem poloviny třináctého století a svou popularitu si držela až do století šestnáctého.

4.1.1 Jakub de Voragine, autor

O původu Jakuba de Voragine nevíme mnoho, musíme se spoléhat na informace, které nám, často mezi řádky, sám zanechal ve svých spisech. Rokem autorova narození může být rok 1228, 1229 nebo 1230, neboť v *Janovské kronice* napsal, že si pamatuje zatmění Slunce, které bylo možno v Janově spatřit r. 1239, odhadem v Jakubových deseti letech. Dále se předpokládá, že pocházel z města Varago (dnes Varazze). Ani tohle ovšem není jisté, protože o sobě mluví jako o Janovanovi. Jeho přízvisko tomu ale nasvědčuje, přestože bylo nejspíš pozměněno nějakým šprýmařem, který chtěl zdůraznit Jakubovu sečtělost: z „de Varagine“ na „de Voragine“. *Vorago* lze totiž přeložit jako hlťoun či žrout.

Dozvídáme se již ze záznamů, že roku 1244 se Jakub de Voragine stal členem dominikánského řádu. Vzdělával se v dominikánských řádových domech – snad v Bologni či Janově. Po svých studiích působil jako řádový učitel a postupně směřoval v tehdejší církevní hierarchii k vyšším hodnostem. V letech 1267–1277, 1281–1285 a 1286 působil jako provinciál lombardské provincie. Přestože v roce 1288 hodnost arcibiskupa odmítl, nakonec se přece jen roku 1292 stal osmým janovským arcibiskupem.

Za svého působení v úřadě se především staral o chudé a nemocné, které podporoval z výnosů arcibiskupství, dále posuzoval pravost ostatků sv. Syra uložených v janovské katedrále sv. Vavřince, pro které dal vyhotovit nový stříbrný relikviář.

Jakub de Voragine zemřel v noci ze 13. na 14. července 1298 a byl pohřben v janovském kostele sv. Dominika. Před svou smrtí vyslovil přání, aby byl jeho pohřeb i hrob prostý, a to, co se ušetřilo, odkázal potřebným. Jeho ostatky byly později přeneseny do dominikánského

kostela Santa Maria di Castello. Přestože se na něj jako na literáta v 17. století pozapomnělo, jako na člověka víry konajícího dobro nikoliv. Dokazuje to fakt, že byl r. 1816 prohlášen za blahoslaveného.

Z jeho života lze vyvodit, že nebyl pouze vykonavatelem a šířitelem křesťanské víry, nýbrž podle ní i žil. Nejspíš se svatými, o nichž psal, i inspiroval. Dle Anežky Vidmanové se tak mohl inspirovat i postavou sv. Mikuláše, který rovněž rozdával potřebným. Jeho velkomyslné jednání nejspíš přispělo k oblibě *Legendy aurey*.⁴⁵

4.1.2 Kompozice a prameny

Legenda aurea patří k nejstarším dílům Jakuba de Voragine. Přesný rok vzniku je však neznámý. Jako nejpravděpodobnější jsou uváděna 50. léta 13. století nebo období mezi léty 1261–1266.⁴⁶

Původní jméno sbírky znělo *Legende(a) sanctorum*, až později, když se rozšířila, byla označována jako *Legenda aurea*, *Legenda vita aurea* nebo *Passionale aureum*. Přívlastek „aurea“ neboli „zlatá“ měl totiž poukázat na její vysokou kvalitu a cenu. Se stoupající oblibou souboru se rovněž násobil počet titulů, jimiž byla označována.⁴⁷

Legendy jsou uspořádány dle sledu církevního roku. V úvodu je vyložen původ světcova jména, jenž často souvisí s jeho vlastnostmi, činy či budoucím osudem a podporuje teologičnost příběhu a mravní přínos. Tyto etymologické snahy stavěly většinou na morálním výkladu slov než na výkladu jazykovém, proto se obvykle zdají scestné. Následuje vyprávění o světcově životě, které se zřídka zakládá na přesných historických informacích. Často byly dokonce kombinovány informace z několika pramenů, které se navzájem neshodovaly, proto autor uvedl obě verze, aby si čtenář vybral sám. Poté podal zprávu o světcově smrti a pohřbu, nakonec vylíčil jím vykonané zázraky. V poslední části není jisté, jaké zázraky napsal sám Jakub a jaké přibyly později, má se však zato, že byl sám kritický, tudíž by nepodložené zázraky nepřijal.⁴⁸

Počet článků obsažených ve sbírce se měnil. Jakub jich nejspíš napsal jen 176. Záměrně zařadil pouze ty svaté, které obsahoval oficiální římský kalendář, neboť chtěl nejspíš vytvořit

⁴⁵ Volně citováno z VIDMANOVÁ, Anežka. *Legenda aurea a Čechy*. In: de VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. 2., přepracované vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 13–14.

⁴⁶ Tamtéž, s. 16.

⁴⁷ Tamtéž, s. 15.

⁴⁸ Tamtéž, s. 21–22.

kompaktní univerzální legendář, který si dominikánští kazatelé doplní sami o své lokální světce. Tak tomu nakonec opravdu bylo.⁴⁹

Autor se také zajímal spíše o staré, tradiční svaté, ty novější opomíjel. Většinu tedy tvoří tzv. původní světci, tj. Kristovi předchůdci, současníci, apoštolové, evangelisté a antičtí svatí zpravidla z 1.–4. století, historičtí svatí ze 4.–7. století, o nichž se dochoval dostatek informací prostřednictvím jejich žáků, ale objevuje se i pár současníků, např. zakladatel řádu sv. Dominik. Následně autor přidal legendy o svátcích Krista a Panny Marie a psal i o hlavních svátcích církevního roku.⁵⁰

Vycházel z rozličných pramenů, z písemných i ústních, které porovnával, vybíral podstatné informace a následně je převyprávěl dle obrazu svého. V případě starších světců se inspiroval lokálními legendami i lidovým vyprávěním, v případě novějších čerpal z informací podaných žáky či stoupenci a z kanonizačních legend či bul. Konkrétní zdroje jsou jen těžko dohledatelné, neboť se o nich sám nezmínil. Oporou mu byla samozřejmě bible. Předpokládá se, že čerpal z těchto hlavních pramenů: *Krátké sebrání činů a zázraků svatých* Janna z Mailly (1243), *Kniha výtahů o činech svatých* Bartoloměje z Tridentu (1244) a druhého dílu popularizační encyklopedie *Historické zrcadlo* Vincentia z Beauvais (1254). S určitostí víme jen to, jaké použil prameny u svých doplňků. Byly to *Eusebiova Církevní historie* (4. století), navazující *Trojdílné církevní dějiny* (6. století) a *Školská historie* Petra z Troyes (kolem r. 1179). To, že se Jakub de Voragine inspiroval i neortodoxními prameny, ukazuje, že nebyl jen kazatelem, jenž chce podat přesnou zprávu o životech a skutcích svatých, ale především schopným spisovatelem.⁵¹

Existuje mnoho dohadů a vysvětlení, proč se *Legenda aurea* stala tak úspěšnou. Badatelé uvádějí nejrůznější důvody. Mezi nejpravděpodobnější patří srozumitelnost sbírky, kompaktnost, ucelenost, snoubení lidového s církevní ortodoxií, tradičního a nového, brzký překlad do národních jazyků a to, že se sbírka objevila ve vhodnou dobu a byla jí poplatná.⁵² Anežka Vidmanová se přiklání k této variantě: „(...) hlavní příčinou úspěšnosti *Zlaté legendy* byl výpravný charakter, vytvářený přemírou jejich rozmanitých historek.“⁵³ Přes veškerá bádání nelze s určitostí říci, který z faktorů je ten klíčový, nicméně beletrizace textů a překlad do národních jazyků jistě přispěl značnou měrou, neboť se tak rozšířil okruh tehdejších čtenářů.

⁴⁹ Volně citováno z VIDMANOVÁ, Anežka. *Legenda aurea* a Čechy. In: DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. 2., přepracované vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 17–19.

⁵⁰ Tamtéž, s. 16–17.

⁵¹ Tamtéž, s. 17–20.

⁵² Tamtéž, s. 10–11.

⁵³ Tamtéž, s. 11.

Je pravděpodobné, že se sešlo i více okolností, nebo se popř. snoubily všechny dohromady. Co ale víme s určitostí, je fakt, že se *Legenda aurea* stala na celá tři století nejpopulárnější hagiografickou sbírkou své doby.

4.1.3 Staročeský *Passionál*

Už od konce 13. století na našem území vznikaly opisy *Legendy aurey*. Některé rukopisy se přece jen zachovaly a jsou uloženy ve velkých knihovnách a archivech univerzit. Namísto názvu *Legenda aurea* se spíše setkáváme s označením *Passionale* nebo *Passionale sanctorum*. Písaři nebrali svod legend jako celek, zasahovali do něj, vynechávali články o neznámých svatých a ty české naopak přidávali. Ve 14. století byli, pod vlivem Karla IV., doplňováni také světci, kterých si král zvláště vážil a jejichž ostatky vlastnil. V tomto období se na úkor latiny začala pomalu prosazovat čeština. Latinská tvorba však stále převažovala, neboť existoval jen malý kruh čtenářů, kteří si mohli dovolit koupit české zpracování. Proto se u nás zachoval pouze jediný překlad do staročeštiny, a to *Passionál*, vzniklý pravděpodobně okolo roku 1357.⁵⁴

Jméno autora *Passionálu* zůstává neznámé. Na základě porovnávání bylo zjištěno, že se tento literát podílel na tvorbě první české bible, napsal např. předmluvu ke *Genesi* či přeložil *Skutky apoštolů*. Jelikož do *Passionálu* přidal článek o založení dominikánského řádu, předpokládá se, že byl jeho členem. Z několika indicií, např. zařazení legendy o sv. Kateřině na konec souboru, se lze domnívat, že autor sbírku sestavoval pro Karla IV. Sám přidal do souboru 166 článků. Tvořil pasáže o českých patronech, čerpal z rozličných pramenů a své texty pečlivě stylisticky a jazykově upravoval v poutavá vyprávění ve snaze zpracovat soubor srozumitelný i pro méně vzdělané, přičemž se současně snažil vyhovět církevním zájmům. Nebyl tedy pouhým překladatelem, nýbrž opravdovým spisovatelem.⁵⁵ „*Měnil tím latinskou nábožensky osvětovou literaturu s určitým odborným zaměřením v českou „beletrii“*“⁵⁶

Oblíbenost staročeského *Passionálu* stoupala, objevovaly se nové opisy a odvozovala se z něj další díla. V 15. století vyšlo prvotiskem dvojí vydání, které sloužilo čtenářům i v 16. století. V předbělohorské době čeští kazatelé šířili ve svých kázáních příběhy o světcích dle latinské či staročeské verze, a tak se ústním podáním rozšířily mezi široké vrstvy, včetně těch nejchudších, a staly se součástí folkloru. Pomalu se vytrácela teologie a vítězila

⁵⁴ VIDMANOVÁ, Anežka. *Legenda aurea a Čechy*. In: DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. 2., přepracované vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 22–27.

⁵⁵ Tamtéž, s. 28–32.

⁵⁶ Tamtéž, s. 32.

beletristická složka. Tímto způsobem se zachovaly určité příběhy z hagiografických souborů, například v pohádkách, až dodnes.⁵⁷

4.2 *Vitae sanctorum*

Zkráceným názvem *Vita* nebo *Vitae sanctorum* označujeme barokní svody legend, či, chceme-li, životů, vydané poprvé v roce 1625, v pozmeněné podobě potom roku 1696 a ve druhém vydání téhož v letech 1742 a 1759.

Těmito soubory se v minulém století zabýval především literární vědec Zdeněk Kalista a v současné době se jimi zabývá Jan Linka. Zdeněk Kalista mluví o jednotlivých textech jako o legendách, Jan Linka již pracuje s pojmem *vita*. Svě počínání obhájuje tím, že legenda již nabyla negativního významu, v názvech jednotlivých článků je užito pojmu život a z textů se vytrácely některé legendistické prvky, což mohlo souviset se snahou protireformačních autorů vycházet jen z nezpochybnitelných původních pramenů.⁵⁸

4.2.1 *Vita sanctorum 1625*

*Vita sanctorum 1625*⁵⁹ se skládá ze dvou celků. První část tvoří život Ježíše Krista a Panny Marie od sv. Bonaventury, kterou z německé adaptace Adama Walassera přeložil roku 1603 jezuita Jakub Kolens. Tato část byla vydána několikrát i samostatně, život Panny Marie byl zařazen roku 1678 spolu s životy dalších světic do *Zrcadla svatých*. Druhou část tvoří 368 životů svatých převzatých od různých autorů. Vztahují se k určitým kalendářním dnům, přičemž na některé připadají životy dva, u jiných zase chybí.⁶⁰

⁵⁷ VIDMANOVÁ, Anežka. *Legenda aurea a Čechy*. In: DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. 2., přepracované vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 35.

⁵⁸ LINKA, Jan. *Vitae Sanctorum 1969*. In: *Bibliotheca Strahoviensis*. Redakce Jan Pařez. 1. vydání. Strahovská knihovna. Praha, 2001. s. 192.

⁵⁹ *Vita sanctorum, to jest životové, skutkové, utrpení a smrt Pána Krista, blahoslavené Panny Marie a nejobzvláštějších svatých ze všech pokolení, stavův, řádův, zemí a časův na všecky dni dvanácti měsíců přes celý rok pěkně spořádání a rozdělení a předtím léta Páně 1610 od ctihodného Valentina Leuchtia, svatých písem doktora, v německé řeči sepsané nyní pak ke cti a chvále Pánu Bohu, Panně Marii a všem milým svatým ku potěšení pak všech věrných katolických křesťanův na česko přeložení a pilně prohlídnutí a vlastním nákladem ku poctivosti urozeného vладыky a statečného rytíře pana Kryštofa Chanovského z Dlouhé vsi, na Sviraticích, Chanovicích a Oujezdci, J. M. rady a purkrabi kraje hradeckého etc. na světlo vydané. S povolením a schválením vrchnosti vytištěno v Starém Městě pražském u Pavla Sessia léta Páně 1625. Tato kniha najde se na Malé Straně v Saském domě u Kašpara Augšpurkera.*

⁶⁰ LINKA, Jan. *Vitae Sanctorum 1969*. In: *Bibliotheca Strahoviensis*. Redakce Jan Pařez. 1. vydání. Strahovská knihovna. Praha, 2001. s. 194.

Dle Kalisty bylo první vydání z r. 1625 poněkud „chudé“, nebyli v něm zařazeni mnozí významní patroni na úkor těch pramálo známých s často podivnými jmény, jako sv. Adelnunda, Foronnána, Megenkosa aj.⁶¹

4.2.2 *Vitae sanctorum 1696*

*Vitae sanctorum 1696*⁶² čerpá zejména z *Vita sanctorum 1625*. Z její první části převzala dvě kapitoly, a to na svátky Narození Ježíše a na Tři krále, z druhé přejala 348 textů. K těmto buď přidává další z jiných vydání, nebo nahrazuje nevyhovující překlady jinými. Dohromady ji tvoří 489 životů.⁶³ Kvalita a obsahové bohatství životů dokládají zájem o tento žánr, který narůstal v době pobělohorské. Sbírkou je považována za vrchol barokní legendistiky 17. století.⁶⁴

V 18. století soubor vyšel v nezměněné podobě ještě dvakrát, a to v letech 1742 a 1759. Po jazykovém i stylovém srovnání bylo zjištěno, že většina životů existovala v té stejné podobě přinejmenším 134 let.⁶⁵

4.2.3 Autorství a hlavní prameny

Sbírkou čerpaly zejména z cizích legendistických látek, což převzala i pozdější legendistická tradice. Nejvíce světců je přejímáno ze španělského prostředí, např. sv. Jan od Boha, František Borgia, Ignác z Lyoly, z nichž byl v protireformačním období nejoblíbenější a nejrozšířenější sedlák sv. Izidor, vydáván jak v souborech, tak i samostatně. Dále k nám pronikli světci z oblasti Itálie, např. sv. Kajetán, Jan z Kopertina, Ondřej Avellinský, a také Francie sv. Ludvík Bertrand a František de Paul. Česká barokní legendistika tedy byla do velké míry ovlivněna zahraničím, ale rovněž využívala původních středověkých legend o českých světcích, které byly přepisovány tak, aby vyhovovaly protireformačním snahám. V této době také započala nová tradice vlastní původní legendy, a to tradice

⁶¹ KALISTA, Zdeněk. *České baroko: studie, texty, poznámky*. Praha: Evropský literární kruh, 1941. s. 314.

⁶² *Vitae sanctorum, to jest životové, skutkové, mučednictví, smrt a památka nejpřednějších svatých a světic božích, ze všech národův, stavův, řádův, zemí a časův na všecky dni dvanácti měsíců přes celý rok pěkně spořádání a rozdělení předně od ctihodného kněze Vavřince Suria kartuziána v latinském jazyku složené, pak od velebného pátera Albrechta Chanovského z Tovaryšstva Pána Ježíše na česko přeložené a před sedumdesáti léty nákladem urozeného a statečného rytíře pána Kryštofa Chanovského z Dlouhé vsi, pána na Sviraticích, Chanovicích a Oujezdci, J. Mil. Cís. rady a purkrabího kraje hradeckého vydané, nyní k slavné památce tohoto vzácného rodu, a k potěšení duchovnímu českého národu rozšíření a přidáním mnohých životův nově vytlačení*.

⁶³ LINKA, Jan. *Vitae Sanctorum 1696*. In: *Bibliotheca Strahoviensis*. Redakce Jan Pařez. 1. vydání. Strahovská knihovna. Praha, 2001. s. 198–199.

⁶⁴ KALISTA, Zdeněk. *Z legend českého baroka*. Edice Krystal. Olomouc, 1934. s. 15.

⁶⁵ LINKA, Jan. *Vitae Sanctorum 1696*. In: *Bibliotheca Strahoviensis*. Redakce Jan Pařez. 1. vydání. Strahovská knihovna. Praha, 2001. s. 200.

nepomucenská.⁶⁶ Ani roku 1625, ani 1696 však nebyly oblíbené české legendy např. o Janu Nepomuckém nebo o sv. Anežce České do *Vitae sanctorum* zařazeny, ačkoliv byly samostatně několikrát vydávány.⁶⁷

Na díle pracovali členové řádu Tovaryšstva Ježíšova, konkrétně Jakub Beskovský, který zemřel rok před dokončením sbírky, a poté velebný páter Albrecht Chanovský, jenž je zmíněn i na titulní straně *Vitae sanctorum 1696*.⁶⁸ Tito jezuité však nebyli původními autory textů, ve většině případů ani původními překladateli, nýbrž sbírky sestavovali z velkého množství různých pramenů a upravovali je tak, jak sami považovali za vhodné. Celý soubor je tedy poměrně komplikovaný propletenec textů z různých dob, od různých překladatelů a autorů.

Už Zdeněk Kalista, který vycházel z prací Josefa Jungmanna, upozornil, že soubor není, jak je naznačeno v titulu *Vita sanctorum 1625*, pouhým překladem německé legendistické sbírky Valentýna Leuchtia, ani překladem Vavřince Suria, tentokrát uvedeného v názvu *Vitae sanctorum 1696*. Ukázalo se, že sám Leuchtus čerpal z knihy *De probatis sanctorum vitis*, vydané v Kolíně nad Rýnem r. 1608 právě kolínským kartuziánem Vavřincem Suriem, jehož sbírka byla označována za nejlepší sbírku své doby. SURIUS se snažil vycházet z nejstarších nezpochybnitelných pramenů, aby umlčel protestantskou kritiku kultu svatých, a proto využíval latinský soubor *Menologion* z 2. pol. 10. století od byzantského hagiografa Metafrasta.⁶⁹ SURIUS i Metafrastes byli hlavními autory v oblasti životů svatých, kteří byli překládáni do češtiny. Česká sbírka se od Leuchtova, resp. SURIOVA souboru liší po obsahové i formální stránce, zařazuje některé ve středověku oblíbené domácí světce a snaží se přebudovat původní předlohy tak, aby byly poplatné době a tehdejšími potřebám.⁷⁰

Janu Linkovi se podařilo komparativní metodou porovnat příslušné texty a zjistit tak původní zdroje obou barokních souborů. Jako jeden z prvních uvádí spis *Rozmlouvání svatého papeže Řehoře o životech a zázracích svatých*, dále jen *Rozmlouvání*, přeložený z latiny jezuitou Šebestiánem Vojtěchem Scipionem roku 1602. Soubor se skládá ze Scipionova překladu života sv. Řehoře z *Životů svatých* polského jezuita Petra Scargy, po něm už následuje text čtyř knih Řehořových rozmlouvání. *Rozmlouvání* nebylo pro svou formu typickou sbírkou životů svatých. Jak už lze z názvu vyčíst, základem je dialog, konkrétně tedy rozmluva mezi

⁶⁶ KALISTA, Zdeněk. *České baroko: studie, texty, poznámky*. Praha: Evropský literární kruh, 1941. s. 314.

⁶⁷ KALISTA, Zdeněk. *Z legend českého baroka*. Edice Krystal. Olomouc, 1934. s. 14.

⁶⁸ LINKA, Jan. *Vitae Sanctorum 1696*. In: *Bibliotheca Strahoviensis*. Redakce Jan Pařez. 1. vydání. Strahovská knihovna. Praha, 2001. s. 194.

⁶⁹ KALISTA, Zdeněk. *České baroko: studie, texty, poznámky*. Praha: Evropský literární kruh, 1941. s. 281.

⁷⁰ KALISTA, Zdeněk. *Z legend českého baroka*. Edice Krystal. Olomouc, 1934. s. 10.

sv. Řehořem a jeho žákem Petrem. Prolínají se zde životy a exempla⁷¹, tj. „kratší prozaické vyprávění obsahující morální problém, předvádějící příkladné n. nepřípustné chování, jednání.“⁷² Z *Rozmlouvání* čerpaly obě redakce, *Vita sanctorum 1625* použila život sv. Scholastiky a Scargův život sv. Řehoře, *Vitae sanctorum 1696* pak převzala dalších 34 životů ze zhruba 90 možných. Obě vynechávají Petrovy vstupy nesoucí funkci didaktickou a aktualizací, aby dodržely čistou formu životů.⁷³

Další předlohou je soubor se zkráceným názvem *Životové některých známějších svatých* od Tobiáše Mezeříckého, jenž čerpal především z římského breviáře. Přeložil 164 životů, z nichž 23 použila *Vita sanctorum 1625*, konkrétně život sv. Ignáce od španělského autora Petra Ribadineiry, který vyšel o rok později samostatně, dále životy měsíců ledna, února a několik dalších. Kniha má dvě části. První je nadepsána *Životové některých známějších svatých, jak se v římském breviáři latině čtou, česky sepsáni* a druhá *Svatí české země vlastenci a patronové*. Tím, že Mezeřícký klade české svaté, např. Anežku, Zdislavu, a dokonce i Jana Nepomuckého, ukrytého pod přízviskem Jan Almužník, vedle těch římských, zdůrazňuje kult domácích světců a předjímá snahy katolíků o podporu vlastenectví v době pobělohorské.⁷⁴ Nicméně tyto české patrony žádná z redakcí nepřevzala.

Některé životy českých světců Mezeříckého použil do svých souborů Jeroným Zikmund Fiala Budínský roku 1629, o rok později k nim přidal i překlady z breviáře a sbírku vydal pod názvem *Dvanáctero řádův rytířů Božích*. Od něj se pak některé životy dostaly do *Vitae sanctorum 1696*.⁷⁵

Do druhého vydání překladu *Postily* z r. 1629 polského jezuita Jakuba Wujka byl vtištěn soubor 25 listů s názvem *Život sv. Patronů českých. Svatí české země vlastenci a patronové*. Srovnáním bylo zjištěno, že obsahuje tytéž svaté jako u Mezeříckého a že některé od něj přímo přebírá, jiné opravuje nebo nahrazuje a upravuje data, podle nich je pak řadí. Fiala Budínský pak několik životů využívá pro svůj soubor z roku 1630.⁷⁶

Dalším pramenem je pak *Zahrada panenská* z roku 1630 složená z dochovaných 25 životů, sestavená Danielem Hussoniem Pacovským. Poté anonymní kniha z téhož roku *Bohobojní a svatí cechové*. Životy v ní obsažené mají formu životů-exempel, jak tomu bylo

⁷¹ LINKA, Jan. *Vitae Sanctorum 1669*. In: *Bibliotheca Strahoviensis*. Redakce Jan Pařez. 1. vydání. Strahovská knihovna. Praha, 2001. s. 192.

⁷² KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2007, s. 223.

⁷³ LINKA, Jan. *Vitae Sanctorum 1669*. In: *Bibliotheca Strahoviensis*. Redakce Jan Pařez. 1. vydání. Strahovská knihovna. Praha, 2001. s. 193.

⁷⁴ Tamtéž, s. 193.

⁷⁵ Tamtéž, s. 194.

⁷⁶ Tamtéž, s. 195.

v *Rozmlouvání*. Důležitým zdrojem je také *Obora panenská* z roku 1634, editovaná Tomášem Ignácem Placaliem, jenž většinu životů převzal ze Scipionova překladu *Životů svatých* Petra Skargy. Z *Obory panenské* pak čerpá sbírka *Zrcadlo svaté* z roku 1678 připisovaná Matěji Václavu Šteyerovi, jejímž prostřednictvím se následně velká většina životů dostala do *Vitae sanctorum 1696*.⁷⁷ Kniha *Martyrologium* editovaná Placaliem zejména ve druhém vydání z roku 1676 uvádí svaté, jejichž ostatky jsou uloženy v chrámu sv. Víta. Z ní podstatnou část, 119 životů, rovněž přebírá *Vitae sanctorum 1696*.⁷⁸

Po vyčerpávajícím výčtu těch nejpodstatnějších pramenů, které se navzájem rozličně prolínají, lze zjistit i původ textu života sv. Mikuláše.

Život sv. Mikuláše se objevuje ve druhých dílech *Vita sanctorum 1625* a ve *Vitae sanctorum 1696*. Obě redakce jej převzaly z Mezeříckého souboru z roku 1616, proto se texty po obsahové stránce neliší. *Vitae sanctorum 1696* však z Mezeříckého nečerpala přímo, nýbrž prostřednictvím *Dvanáctero řádů rytířů Božích Fialy* Budínského z roku 1630, jenž jeho text rovněž využil. Podle údajů z *Martyrologia* se některé ostatky sv. Mikuláše nacházejí v chrámu sv. Víta.⁷⁹ Jak už víme, Mezeřícký i Budínský vycházeli z římského breviáře, a proto by život sv. Mikuláše mohl částečně pocházet právě odtud, čemuž nasvědčuje i fakt, že *Vitae sanctorum 1625* uvedla breviář jako jeden ze svých zdrojů. Společně s pozdější redakcí také uvedla autora Vavřince Suria, jenž zase vycházel ze sbírky svatých hagiografa Metafrasta z 2. pol. 10. století.

5. Svatý Mikuláš

Sv. Mikuláš, známý jako biskup z Myry, později z Bari, nebo také Mikuláš Divotvůrce, je jeden z nejoblíbenějších světců ctěný napříč celým ekumenickým hnutím. Každý národ, který biskupa z Myry oslavuje, si jeho obraz vytvořil po svém. Sv. Mikuláš proto nabyl mnoha různých podob a o jeho činech a zázracích, jež se pohybovaly na hranici věrohodnosti, se vypráví různě.

⁷⁷ LINKA, Jan. *Vitae Sanctorum 1696*. In: *Bibliotheca Strahoviensis*. Redakce Jan Pařez. 1. vydání. Strahovská knihovna. Praha, 2001. s. 197.

⁷⁸ Tamtéž, s. 196–198.

⁷⁹ Tamtéž, s. 220.

5.1 Svatý Mikuláš jako historická postava

O skutečném životě sv. Mikuláše existuje více domněnek než podložených faktů. Předpokládá se, že žil zhruba v rozmezí let 280/286–343/351.⁸⁰ Pocházel z Patary, přístavního města starověkého regionu Lýkie, ležícího na území dnešní jihoturecké provincie Antalya. O jeho rodině se dozvídáme pouze z legend. Většina z nich hovoří o zámožných rodičích, kteří Mikuláši odkázali značné jmění, což by objasnilo původ velkorysých darů, jež hojně rozdával potřebným.⁸¹ Po jejich smrti se nejspíš přesunul do sousedního města Myry, ve kterém se stal okolo roku 300 biskupem. Jeho služba tedy spadá do doby císaře Diokleciána (284–305), za jehož panování byl pro šíření křesťanské víry pravděpodobně krátce vězněn, a poté Konstantina I. (306–337).⁸² V roce 325 se zúčastnil Nicejského koncilu, prvního ekumenického shromáždění více než tří set biskupů z celého světa, kde se mimo jiné řešil ariánský spor. Ariánství vycházelo z tezí alexandrijského kněze Aria, podle něhož Bůh Otec a Bůh Syn nejsou rovnocenní, protože Syn z Otce vzešel, a proto je mu podřízen. Toto však koncil odmítl a závazně vyhlásil tzv. soupodstatnost Boha Syna a Boha Otce.⁸³ Zdali hrál Mikuláš ve sporu nějakou roli, není známo. Některé legendy tvrdí, že do sporu zasáhl. Podle té nejznámější dokonce uštědřil Ariovi políček,⁸⁴ ale *Legenda aurea* i *Vitae sanctorum* se omezují na prostou větu o jeho účasti. Zemřel nenásilnou smrtí a stal se tak jedním z prvních vyznavačů, kteří pro víru nemuseli prolít krev. Pohřben byl původně v Myře, ale poté, co se města zmocnili muslimové, byl roku 1087 přenesen do Bari, přístavního města jižní Itálie. Tamní Bazilika sv. Mikuláše, stavěná v letech 1087–1197, většinu jeho ostatků, z nichž prý vytéká léčivý olej, i nadále uchovává.⁸⁵ Každý rok 8. května, v den translace, se v Bari na jeho počest pořádá velkolepá slavnost. Za svatého nebyl nikdy oficiálně prohlášen. Podobně jako všichni světcí té doby si úctu získal u širších vrstev, jejichž prostřednictvím se šířila dále do všech koutů světa.⁸⁶

⁸⁰ SCHAUBER, Vera a SCHINDLER, Hanns Michael. *Rok se svatými*. Přeložili Vojtěch POLA a Terezie BRICHTOVÁ. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994. s. 630.

⁸¹ CIOFFARI, Gerardo. *Svatý Mikuláš: mistr v obdarování*. Přeložil arcibiskup SIMEON. Olomouc: Refugium Velehrad Roma, 2012. Prameny spirituality. s. 7.

⁸² Tamtéž, s. 10–11.

⁸³ Tamtéž, s. 13.

⁸⁴ Tamtéž, s. 14.

⁸⁵ Tamtéž, s. 45–49.

⁸⁶ SCHAUBER, Vera a SCHINDLER, Hanns Michael. *Rok se svatými*. Přeložili Vojtěch POLA a Terezie BRICHTOVÁ. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994. s. 630.

5.2 Pochybnosti a dochované prameny o existenci osoby sv. Mikuláše

O existenci sv. Mikuláše se dodnes vedou spory. Ověřených faktů a důkazů o jeho vykonaných zázracích je velmi málo, a i o těch zdánlivě neochvějných se pochybuje. V podstatě se ke sv. Mikulášovi zaujímají dva protichůdné postoje. Jedna strana považuje všechna vyprávění o jeho životě a skutcích za pravdivá, ta druhá naopak autenticitu příběhů odsuzuje, připodobňuje je k pohádkám, dokonce zpochybňuje i historickou existenci tohoto světce. Z těchto důvodů při reformě římského liturgického kalendáře roku 1969 zařadila komise Mikuláše mezi svaté, jejichž status má být přehodnocen, což znamená, že jeho připomínka není všeobecně závazná, nýbrž nepovinná.⁸⁷

Před 4. stoletím bylo jméno Mikuláš velice vzácné, ale od 5. století počet dětí takto křtěných náhle narůstal. Historici se však ani ve 4. století, ani v tom následujícím o světcích nezmiňují, což posiluje kritické argumenty útočící na jeho věrohodnost historické osoby. Lze to ale vysvětlit tím, že tehdy byla jeho proslulost omezena lokálně pouze na Lýkii, tudíž o něm dějepisci dosud nevěděli.⁸⁸

Prameny ze 6. století však podávají dostatečné důkazy o jeho osobě. První dochovaný písemný údaj pochází od historika Theodora Lektora, jenž ve své kronice *Historia tripartita*, psané nejspíš někdy v rozmezí let 511–518, uveřejnil seznam všech biskupů, včetně Mikuláše z Myry, kteří se zúčastnili Nicejského koncilu.⁸⁹ Druhý zdroj *Vita Nicolai Sionitae* pojednává o životě jiného světce, sv. Mikuláše ze Siónu, který žil zhruba dvě století po biskupovi z Myry. Kvůli shodě jmen a proto, že oba působili v Lýkii, docházelo k zaměňování těchto svatých. Spisovatelé pozdějších legend a životů pro nedostatek informací přebírali pasáže týkající se jednoho a dosazovali je k informacím o druhém a naopak. Následkem toho oba Mikulášové splynuli v jednu postavu a až v pol. 18. století se podařilo arcibiskupovi Nikolovi C. Falconemu najít tento anonymní literární život a rozborem dokázal, že se jedná o dvě různé osoby. Text sice z větší části pojednává o Mikulášovi ze Siónu, ale přece jen v několika kapitolách odkazuje na kult biskupa z Myry a napomáhá k přesnějšímu určení jeho životních dat. Obsahuje důležitou zprávu o kostele sv. Mikuláše v Myře a zachycuje tehdejší slavnost, jež mu byla zasvěcena, tzv. svátek rozálíí. Při této příležitosti se shromažďovali biskupové, lidé nosili na jeho hrob okvětní lístky a oslavovali jeho skutky.⁹⁰ Třetí důkaz představuje fragment s příslušným komentářem kněze Eustratia z Konstantinopole žijícího ve 2. pol. 6. století.

⁸⁷ CIOFFARI, Gerardo. *Svatý Mikuláš: mistr v obdarování*. Přeložil arcibiskup SIMEON. Olomouc: Refugium Velehrad Roma, 2012. Prameny spirituality. s. 53–54.

⁸⁸ Tamtéž, s. 27.

⁸⁹ Tamtéž, s. 57–58.

⁹⁰ Tamtéž, s. 61–66.

Fragment vypráví o zjevení sv. Mikuláše a jeho autor se odvolává na ztracený životopis, který pocházel nejpozději z 5. století, ne-li přímo ze 4. století. Dokazuje tak, že pravděpodobně nějaký starší text o Mikulášovi přece jen existoval, do dnešní doby se však nedochoval.⁹¹

V 7. století vzniklo v Římě *Passionarium romanum*, které obsahuje příběh *Praxis de stratelatis*, díky němuž se kult světce začal šířit i na Západ. Kolem roku 700 se Ondřej Krétský v díle *Encomium Andreae Cretensis* zmiňuje o tom, jak Mikuláš obrátil na víru biskupa Teognise, který původně zastával ariánství.⁹²

První ucelený život o Mikulášovi, *Vita per Michaëlem*, byl sepsán v pol. 8. století byzantským archimandritou Michaellem, z něho pak vycházeli i další autoři.⁹³ Od konce 8. století byla úcta ke sv. Mikulášovi již pravděpodobně rozšířena jak na Východ, tak na Západ, neboť od 9. století zažívala mikulášská literatura svůj rozkvět. Konstantinopolský patriarcha Metoděj napsal život *Enkomium Methodii*, na který odkazoval v díle *Vita sancti Nikolai* neapolský arcijáhen Jan, od něhož se odvíjejí téměř všechny latinské životopisy. Dále vznikly hymny mnichů Theodora Studity a Josefa Hymnografa.⁹⁴

Ve 2. pol. 10. století, tedy v době, kdy už byla mikulášská tematika plně rozvinuta, byl napsán životopis *Vita per Metaphrasten*, který je součástí známé desetisvazkové sbírky životů svatých *Menologion* byzantského autora Simeona Metafrasta.⁹⁵ Je možné, že z něj v 16. století čerpal Laurentius Surius, z něhož zase částečně vycházeli čeští autoři při tvorbě *Vitae sanctorum*.⁹⁶

V následujících obdobích mikulášská literární produkce nadále stoupala. Autoři nových textů vycházeli z již zmíněných starých pramenů, aby dodrželi autenticitu příběhů a posílili tak jejich hodnověrnost, což paradoxně kontrastuje se skrovným počtem historických údajů, které o Mikuláši z Myry máme.⁹⁷

5.3 Šíření mikulášského kultu ve světě

Mimořádnost postavy sv. Mikuláše spočívá v jeho univerzálnosti. Snad jako jediný světec je oblíben napříč celým ekumenickým hnutím. Spojuje rozdílné církve, ideologie i státy.

⁹¹ CIOFFARI, Gerardo. *Svatý Mikuláš: mistr v obdarování*. Přeložil arcibiskup SIMEON. Olomouc: Refugium Velehrad Roma, 2012. Prameny spirituality. s. 70.

⁹² Tamtéž, s. 66–68.

⁹³ Tamtéž, s. 69.

⁹⁴ Tamtéž, s. 29.

⁹⁵ Tamtéž, s. 25.

⁹⁶ LINKA, Jan. *Vitae Sanctorum 1969*. In: *Bibliotheca Strahoviensis*. Redakce Jan Pařez. 1. vydání. Strahovská knihovna. Praha, 2001. s. 191.

⁹⁷ CIOFFARI, Gerardo. *Svatý Mikuláš: mistr v obdarování*. Přeložil arcibiskup SIMEON. Olomouc: Refugium Velehrad Roma, 2012. Prameny spirituality. s. 29.

Největší úctě se těší bezpochyby v křesťanské a pravoslavné církvi. Poté, co byl tento světec vyjmut z liturgického kalendáře v roce 1969, to byli právě pravoslavní Řekové a Rusové, kteří nejhlasitěji vyjadřovali svůj nesouhlas. Mikuláš je u nich dodnes, hned po Panně Marii, nejuctívanější světskou postavou. Také je to ale jediný novozákonní světec, jehož odkaz v jisté míře přežil i v protestantském světě, navzdory tomu, že tam princip svatých jako prostředníků není přijímán. Přesto je Mikulášovi zasvěceno mnoho anglikánských staveb a několik luterských a reformátorských kostelů je po něm pojmenováno, aniž by byl těmito náboženstvími a jejich přívrženci přímo uctíván.⁹⁸

Přesunutí ostatků biskupa z Myry do Bari napomohlo k postupnému šíření kultu světce všemi směry. Bari bylo v 11. století v područí Normanů, kteří dávali hlasitě najevo, že jim patří město, kde se nacházejí ostatky světce. Úcta ke sv. Mikuláši se hojně rozvíjela také díky pověsti o zázračném oleji vytékajícím z jeho hrobu. Poutníci přicházeli do Bari, aby onen slavný hrob spatřili na vlastní oči a mohli si odnést lahvičku s léčivou myrhou. Normanští mořeplavci dovezli povědomí o Mikulášovi do Francie, která si svatého Mikuláše velice považovala. Nejenže se tam Mikuláš jako jeden z prvních světců objevil v divadelní hře, ale také se později stal patronem Lotrinska, bývalého severovýchodního regionu.⁹⁹ Lidová tradice, kdy se 5. prosince kladou před dveře chudých dárky, vznikla ve 12. století patrně rovněž ve Francii,¹⁰⁰ avšak některé zdroje uvádějí, že tradice pochází z Německa.¹⁰¹ Zvyk souvisí s legendou o třech chudých dívkách obdarovaných sv. Mikulášem, na jejímž základě později vznikl nový francouzsko-německý příběh, ve kterém biskup z Myry vzkřísil tři malé chlapce poté, co je krutý hostinský rozřezal na kusy a naložil do sudu se solí. Tato zveličená žakovská legenda, mimochodem chybějící v obou rozebíraných sbírkách, se stala, nejspíš pro svou drastičnost a pro zázrak nejvyšší – akt vzkříšení, ještě slavnější než ta předchozí.¹⁰²

Kult světce a s ním spojená lidová tradice prostupovaly do všech koutů světa – do dnešního Řecka, Ruska, Anglie, Nizozemska, Islandu, později i do USA a dalších zemí.¹⁰³

V Rusku se sv. Mikuláš již od začátku těšil velké popularitě. Byla mu zasvěcena většina chrámů, objevoval se v lidové literatuře a později se stal i zemským patronem. V tradici zakotvil tak pevně, až se může zdát, že odtud světec pocházel. Děda Mráz, nápadně podobný

⁹⁸ CIOFFARI, Gerardo. *Svatý Mikuláš: mistr v obdarování*. Přeložil arcibiskup SIMEON. Olomouc: Refugium Velehrad Roma, 2012. Prameny spirituality. s. 36–38.

⁹⁹ Tamtéž, s. 41.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 36.

¹⁰¹ SCHAUBER, Vera a SCHINDLER, Hanns Michael. *Rok se svatými*. Přeložili Vojtěch POLA a Terezie BRICHTOVÁ. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994. s. 631.

¹⁰² CIOFFARI, Gerardo. *Svatý Mikuláš: mistr v obdarování*. Přeložil arcibiskup SIMEON. Olomouc: Refugium Velehrad Roma, 2012. Prameny spirituality. s. 33.

¹⁰³ Tamtéž, s. 35–41.

Santu Clausovi, je považován taktéž za postavu inspirovanou Mikulášem. Dle oficiální komunistické ideologie, která po nástupu bolševiků rušila pravoslavné svátky, má však předobraz v pohanském bohovi ledového chladu a sněhové bouře.¹⁰⁴

Do Ameriky přivezli kult sv. Mikuláše holandsští přistěhovalci. Jméno Santa Claus bylo zkomoleno z holandského Sinter Klaas. Lidé si jej představovali různě, konečné vzezření mu dal až švédský ilustrátor Haddon Sundblom, jehož služeb v reklamní kampani využila roku 1931 společnost Coca-Cola. Tato podoba rychle zdomácněla, rozšířila se do celého světa a v některých zemích dokonce ovlivnila do té doby dodržované zvyky.¹⁰⁵

Mikuláš rozdávající dárky dětem, ať už 5. prosince nebo v čase vánočním či novoročním, se objevuje v různých verzích, ale stále se jedná o jednu a tu samou osobu pojmenovanou rozličnými jmény – Père Noël (Francie), Papá Noel (Španělsko a některé státy Jižní Ameriky), Father Christmas (Anglie), Sinterklaas (Nizozemsko), Joulupukki (Finsko) atd.¹⁰⁶

5.4 Uctívání sv. Mikuláše v českých zemích

V českých zemích se mikulášský kult začal plně rozvíjet až od 1. poloviny 13. století, jak dokládají jemu zasvěcené nově vzniklé sakrální stavby, jež byly v baroku často opravovány a přestavovány. Můžeme jmenovat například Kostel svatého Mikuláše (posvěcený před rokem 1240, který stával do 70. let 19. století na brněnském náměstí Svobody), Kostel sv. Mikuláše v Českých Budějovicích (budovaný v letech 1262–1297, jenž se v roce 1785 stal katedrálou) a Kostel svatého Mikuláše na Malé Straně (stavěný jezuitou v letech 1673–1757 na místě stejnojmenného gotického farního kostela z roku 1283).¹⁰⁷

Příslušné klášterní dokumenty nepřímo zachycují šíření úcty k Mikulášovi, kterou pociťovali čeští králové. Moravský markrabě Přemysl, bratr Anežky České, získal roku 1233 z německého cisterciáckého kláštera Langheimu ostatek svatého Mikuláše, a to jeho prst, který věnoval olomouckému dómu. Přemysl Otakar II., velký ctitel tohoto světce, dostal darem před rokem 1277 od Karla z Anjou známý léčivý olej, o jehož účincích se zmínil v dopise olomouckému biskupovi Brunovi, jenž mu následně vydal Mikulášův ostatek. Vzácnou relikvii

¹⁰⁴ CIOFFARI, Gerardo. *Svatý Mikuláš: mistr v obdarování*. Přeložil arcibiskup SIMEON. Olomouc: Refugium Velehrad Roma, 2012. Prameny spirituality. s. 38–39.

¹⁰⁵ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Praha: Albatros, 2004. Oko. s. 288–289.

¹⁰⁶ CIOFFARI, Gerardo. *Svatý Mikuláš: mistr v obdarování*. Přeložil arcibiskup SIMEON. Olomouc: Refugium Velehrad Roma, 2012. Prameny spirituality. s. 33.

¹⁰⁷ SIMEON. Nejvýznamnější kostely svatého Mikuláše v České republice. In: CIOFFARI, Gerardo. *Svatý Mikuláš: mistr v obdarování*. Přeložil arcibiskup SIMEON. Olomouc: Refugium Velehrad Roma, 2012. Prameny spirituality. s. 115–117.

uchovávanou ve skvostném relikviáři vykládaném drahokamy (viz příloha č. 3) pak Přemysl Otakar II. uložil do mauzolea Anežského kláštera. Odtud si ho až roku 1353 odnesl Karel IV.¹⁰⁸ Kronikáři 14. století, Jan Marignola¹⁰⁹, Beneš Krabice z Weitmile¹¹⁰ a František Pražský¹¹¹, událost zachycují ve svých kronikách. Tyto navzájem si podobné příběhy se tváří jako fakta, ale při bližším prozkoumání mají rovněž legendistickou povahu. Vyprávějí následující: Karel IV., vášnivý sběratel svatých ostatků, navštívil Anežský klášter a mezi mnohými relikviemi svatých si vybral prst sv. Mikuláše. Chtěl si odnést jen kousek, odřízl tedy pouze článek, ale prst k jeho překvapení začal krváčet. Polekaný král odešel. Po několika dnech se vrátil i s pražským arcibiskupem Arnoštem z Pardubic, oddělené části přiložil k sobě, ty opět srostly a na místě řezu zůstala jen malá jizva. Žádný z kronikářů už nezmiňuje, že si císař relikvii přece jen vyžádal a uložil ji na Karlštejně. Pouze Marignola dále uvádí, že Karel IV. dal celý výjev vymalovat v podobě nástěnných maleb v kapli sv. Mikuláše. Tato legenda, mohli bychom ji označit termínem legenda v legendě, se na hradě dodnes vypráví a přežívá tak i nadále. Ostatky sv. Mikuláše však byly roku 1645 převezeny do chrámu sv. Víta.¹¹²

Oblíbenost světce v českých zemích nadále stoupala a úcta k němu pronikla i mezi širší vrstvy. Nejstarší zápisky o mikulášských maškách obcházejících domácnosti pocházejí právě ze 14. století. Průvody se lišily dle regionů především maskami, které Mikuláše doprovázely, a zvyklostmi. Kromě čertů a andělů se lidé převlékali také za smrt s kosou, kominíky a jiné, postupně se doprovod zredukoval jen na tři postavy a zvyk se ustálil do podoby, jakou známe dnes.¹¹³

5.5 Svatý Mikuláš jako literární postava ve středověké a barokní legendistice

Obraz sv. Mikuláše lze sestavit na základě rozvinuté topiky a také pomocí přímé a nepřímé charakteristiky postavy. V obou legendách se realizují stejné nebo podobné topoi a uplatňují se oba způsoby charakterizace, přímá definice se projevuje explicitně ve formě

¹⁰⁸ SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989. s. 155–156.

¹⁰⁹ MARIGNOLA, Jan. *Kronika česká*. In: BLÁHOVÁ, Marie. *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. Členská knižnice. s. 456–457.

¹¹⁰ KRABICE Z WEITMILE, Beneš. *Kronika pražského kostela*. In: BLÁHOVÁ, Marie. *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. Členská knižnice. s. 228–229.

¹¹¹ PRAŽSKÝ, František. *Kronika*. In: BLÁHOVÁ, Marie. *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. Členská knižnice. s. 156–157.

¹¹² SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989. s. 196.

¹¹³ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje, aneb, Kalendárium světců a svetic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Dona, 2005. s. 79.

přívlastků a pojmenování jednotlivých povahových rysů a vlastností svěťce a nepřímá prezentace implicitně na základě konání postavy v konkrétních situacích.¹¹⁴

5.5.1 Topos vznešeného původu, dětství, svatosti a topos chlapec-stařec

Již v prvním odstavci legend z obou období lze rozpoznat hned několik topoi, jež jsou sice v textech tematicky stejné, ale často různě naplněné. Zatímco *Vitae sanctorum* omezuje topos vznešeného původu pouze na zmínku o „bohahojných rodičích“, *Legenda aurea* navíc uvádí jejich konkrétní jména, Epifanes a Johana, a zmiňuje také, že Mikuláše „zplodili v prvním květu svého mládí a pak už se tělesně nestýkali“¹¹⁵, což představuje jedno z typických legendistické klišé. Topos dětství se tradičně zaměřuje na rané dny života svěťce. Středověká legenda zmiňuje, že se Mikuláš při prvním koupání postavil ve vaně na nohy a spolu s tou barokní pak líčí, jak jako kojeneček omezil své krmení na jedenkrát denně, a to ve středu a v pátek, což jsou ve východní církvi dny postu, aby už od malička utlumil nároky svého těla. Dále se projevuje topos chlapec-stařec. Mikuláš je v obou textech zobrazen jako rozumný chlapec, který se vyhýbá neřestem a lehkomyšlné zábavě, straní se svých vrstevníků a později i žen, raději chodí do kostela a věnuje se studiu bible. V topoi popsaná výjimečnost Mikuláše naznačuje jeho svatost, kterou barokní legenda přímo vyjadřuje slovy „hned z dětinství a mladosti své v ctnostech slavně se skvěl a svítil“¹¹⁶. Tento topos svatosti ukazuje, že se Mikuláš svatým nestával postupně, nýbrž se jím už narodil.

5.5.2 Topos dobrých skutků

Jak je psáno v obou legendách, po smrti rodičů svěťec zdědil velké bohatství, které si nenechal pro sebe, nýbrž jej postupně rozdával chudým a potřebným. Jeho štědrost, pro kterou je tolik ctěn a která byla pravděpodobně základem známé lidové tradice, nejlépe vystihuje první epizoda o věnu pro chudé dívky. O tomto dobrém skutku vypráví jak *Legenda aurea*, tak *Vitae sanctorum* téměř shodně. Předtím než se stal biskupem z Myry, se Mikuláš dozvěděl o urozeném muži, který byl nucen ze svých tří dcer udělat nevěstky, neboť je nemohl nadále živit a ani jim poskytnout věno k případným vdavkám. Svěťec jim proto tajně vhodil oknem tolik zlata, že se dívky mohly neprodleně vdát. V této části není ukázána jen Mikulášova velkorysost, ale také jeho skromnost a diskrétnost. Středověký text na tyto vlastnosti, tolik

¹¹⁴ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. Theoretica & historica. s. 62–65.

¹¹⁵ DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea. 2.*, přepracované vyd. Přeložila a uspořádala Anežka VIDMANOVÁ. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 41.

¹¹⁶ SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum*. Praha: Impresse Universitatis Carolo-Ferdinandae, 1696. s. 545.

žádané v příkázáních, naráží nepřimo. Když chtěl otec poznat onoho dobrodince, počíhal si na něj. „*Vrhl se před ním na zem a chtěl mu líbat nohy, Mikuláš to však nepřipustil a žádal ho, aby neprozradil, co živ bude.*“¹¹⁷ Další dobré skutky Mikuláš vykonával až po svém zvolení biskupem a tyto skutky jsou už protknuty různými zázraky.

5.5.3 Topos zázraků

Již volbu na biskupský stolec provádějí podivuhodné prvky. Obě legendy vyprávějí obdobně toto: Když poslední biskup z Myry zemřel, duchovní a lid se shromáždili, aby zvolili jeho nástupce. Nejváženějšímu biskupovi z jejich středu se po modlitbě dostalo božského zjevení, podle kterého měl do úřadu nastoupit ten, kdo první vstoupí dalšího rána do kostela a představí se jako Mikuláš. Předpověď se naplnila. Mikuláš opravdu brzy zrána kostel navštívil a po prozrazení svého jména si jej lidé vyvolili za biskupa z Myry. Zajímavostí je, že se tak stal jedním ze tří svatých, spolu se sv. Ambrožem a Severinem, jenž byl zvolen z laického stavu, bez předchozího duchovního vzdělání či zkušeností, pouze na základě božského vnuknutí.¹¹⁸ *Legenda aurea* na této události charakterizuje světce jako pokorného, skromného, zbožného člověka, dobrého řečníka a podporujícího i kárajícího biskupa. „*Jak se jmenuješ?‘ On pln holubičí prostoty sklonil hlavu a řekl: ‚Mikuláš, sluha vaší svatosti.‘ Zavedli ho do kostela a posadili ho na biskupské křeslo, třebaže se velmi zdráhal. Mikuláš ve všem zachovával stejnou pokoru a vážnost mravů jako dříve, bděl na modlitbách, umrtvoval své tělo postem, vyhýbal se styku se ženami, pokorně přijímal každého, působivě mluvil, zaníceně povzbuzoval a přísně domlouval.*“¹¹⁹

Následující příběh vykresluje sv. Mikuláše jako utlačitele pohanství a šířitele křesťanství. Vyskytuje se pouze ve sbírce *Legenda aurea* – zřejmě proto, že ve středověku byl kladen větší důraz na boj proti pohanským zvykům, pohanským démonům a na šíření víry, jež ještě nebyla tak pevně ukotvena. Vypráví o démonovi, který se chtěl Mikuláši pomstít za to, že zbořil strom zasvěcený bohyni Dianě, pod nímž lidé vykonávali pohanské obřady. Vytvořil prý hořlavý olej, který daroval v podobě ženy poutníkům plujícím do přístavu, aby jím pomazali stěny Mikulášova kostela. Ten však lest prohlédl a mužům přikázal vhodit olej do moře. Oni tak učinili a k jejich překvapení ve vodě vzplanul. „*(...) řekli mu: ‚Ty jsi vskutku ten, který se*

¹¹⁷ DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea. 2.*, přepracované vyd. Přeložila a uspořádala Anežka VIDMANOVÁ. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 41.

¹¹⁸ CIOFFARI, Gerardo. *Svatý Mikuláš: mistr v obdarování.* Přeložil arcibiskup SIMEON. Olomouc: Refugium Velehrad Roma, 2012. Prameny spirituality. s. 24.

¹¹⁹ DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea. 2.*, přepracované vyd. Přeložila a uspořádala Anežka VIDMANOVÁ. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 41.

nám zjevil na moři a vysvobodil nás z nástrah ďáblových. “¹²⁰ Ve *Vitae sanctorum* je boj proti bezvěrcům zastoupen konstatováním, že Mikuláš byl za Diokleciána pro hlásání křesťanství vězněn, dokud jej nový císař Konstantin nepropustil, a také tím, že na Nicejském koncilu „*vedlé jiných 318 otcův ariánské kacířství potupil*“.¹²¹

S Konstantinem souvisí ještě jedna epizoda zastoupená obdobně v obou sbírkách. Císař dal na rady rychtáře podplaceného závistivým lidem a pro pomluvu majestátu odsoudil na smrt tři knížata – Nepotiana, Ursa a Apiliona. Ti si v cele vzpomněli na Mikulášův čin, jehož byli svědky, kdy na poslední chvíli zachránil před popravou tři nevinné vojáky, vyčinił konsulovi, který popravu zosnoval, a na žádost oněch knížat mu zase odpustil. Knížata se tedy k němu začala modlit, na jejich prosby se Mikuláš zjevil ve snu nejprve císaři a pak i rychtáři, aby jim pohrozil. Císař překvapený tímto zázrakem knížata pustil a nechal Mikulášovi vzkázat, aby mu už nehuboval a raději se pomodlil za něj i za jeho říši. Ve *Vitae sanctorum* mu místo vzkazu poslal nákladný dar. Tato historka světce zobrazuje nejen jako zastávce nespravedlivě odsouzených, ale také jako rázného, nekompromisního člověka, který ale umí také odpouštět.

Sv. Mikuláš vybudoval své biskupství na učení o péči o chudé, jak lze vyčíst v následující středověké legendě. Během velkého hladu přistálo v přístavu několik lodí plně naložených obilím. Náklad měl být vyložen v hlavním městě, ale na popud Mikuláše velitel flotily nesplnil příkaz a nechal část úrody v Myře. Při kontrole nákladu se zjistilo, že nic nebylo. Mezitím Mikuláš rozdělil pšenici všem lidem a jako zázrakem vydržela dva roky a ještě zbylo na zasetí. *Vitae sanctorum* jeho ochotu pomoci potřebným vyjadřuje v popisu všedního dne. „(...) *za den toliko jednou jidal, a to činiv u večer, aby ve dne obecních věcí a zanepráždnění, jichž veliké množství bylo, tím lépeji a spůsobněji vyhledati mohl, však ani při večeri od obecních prací odpočinutí neměl, poněvadž jeho radou a pomoci špižirna jeho potřebným vždycky otevřená byla.*“¹²² Na tomto příkladu také zdůrazňuje světcevu střídmost a pracovitost.

Další příhoda uvedená v obou sbírkách, ve *Vitae sanctorum* v obměněné podobě dokonce dvakrát, ukazuje sv. Mikuláše jako ochránce námořníků. Vypráví zhruba toto: Když se na moři strhla bouře, námořníci se ve strachu uchýlili k modlitbám k Mikulášovi, jenž se jim na jejich prosby zjevil, pomohl jim zvládnout řídit loď a utišit bouři. Středověký text na příběhu opět charakterizuje světce jako skromného, pokorného člověka netoužícího po světské slávě.

¹²⁰ DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea. 2.*, přepracované vyd. Přeložila a uspořádala Anežka VIDMANOVÁ. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 42.

¹²¹ SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum*. Praha: Impresse Universitatis Carolo-Ferdinandae, 1696. s. 547.

¹²² Tamtéž, s. 547.

„Vzdali pak díky Bohu a Mikuláši za své zachránění, on jim však řekl, že to musí přičíst na vrub božskému milosrdenství a své víře, ne jeho zásluhám.“¹²³ Na základě této legendy se i v českých zemích stal světec patronem nebezpečných vod a mostů, než jej v 18. století vytlačil Jan Nepomucký.¹²⁴

5.5.4 Topos smrti, translace a posmrtných zázraků

Mikulášova smrt je ve sbírkách obou období popsána téměř identicky. Když nastal jeho čas, Bůh pro něj seslal anděly a on s žalmem na rtech a s klidem v duši vydechl naposledy 6. prosince roku 343. Touto scénou barokní legenda končí. Středověký text pamatuje i na Mikulášův pohřeb do mramorové hrobky, z níž začal vytékat léčivý pramen, a také popisuje přenos jeho ostatků v 11. století do Bari. *Legenda aurea* navíc obsahuje čtyři posmrtné zázraky, jeden o záchraně majetku před zloději, dva o vzkříšených synech a poslední o chlapci vysvobozeném z vězení. Pro všechny své vykonané skutky a zázraky zobrazené v legendách je sv. Mikuláš znám jako patron námořníků, rybářů, obchodníků, poutníků, panen, dětí, zajatců – všechny tyto chrání především před nebezpečnými vodami, chudobou a újmou na majetku.¹²⁵

5.6 Srovnání textů života sv. Mikuláše v obou barokních redakcích

Po porovnání životů sv. Mikuláše uvedených ve *Vita sanctorum 1625* a *Vitae sanctorum 1696* bylo zjištěno, že jsou obsahově zcela totožné. Liší se pouze po formální stránce, a to drobnostmi. Například se náhodně střídá použití zadních vokálů *o* a *u* ve slově Mikuláš, Mikoláš. Dále ve vydání z roku 1625 chybí sloveso „vyvolili“, bez něhož souvětí postrádá smysl. V pozdější redakci je doplněno: „(...) *byli pak po vykonání postu a modliteb od Boha napomenuti, aby toho, kterýž by nejdříve na zejtří ráno do kostela přišel a Mikulášem sloul, vyvolili; když pak na to pilný pozor dali (...).*“¹²⁶ V posledním odstavci textů, kdy Mikuláš těsně před svou smrtí odříkává žalm, je do *Vita sanctorum 1625* vložena latinská část žalmu, bezprostředně přeložená, jež v pozdějším vydání chybí: „(...) *protož začal ten žalm říkati: ‚In te Domine speravi: V tebe jsem, Pane, doufal, když pak na poslední verš přišel, v tvé ruce, Pane, poroučím ducha mého, s tím do věčné vlasti se odebral (...).*“¹²⁷ Ve *Vita sanctorum 1925* je

¹²³ DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. 2., přepracované vyd. Přeložila a uspořádala Anežka VIDMANOVÁ. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 42.

¹²⁴ CIOFFARI, Gerardo. *Svatý Mikuláš: mistr v obdarování*. Přeložil arcibiskup SIMEON. Olomouc: Refugium Velehrad Roma, 2012. Prameny spirituality. s. 78.

¹²⁵ SCHAUBER, Vera a SCHINDLER, Hanns Michael. *Rok se svatými*. Přeložili Vojtěch POLA a Terezie BRICHTOVÁ. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994. s. 629.

¹²⁶ SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum*. Praha: Impresse Universitatis Carolo-Ferdinandae, 1696. s. 546.

¹²⁷ LEUCHTUS, Valentin. *Vita sanctorum*. Praha: Pavel Sesius, 1625. s. 1 052.

v úvodu odstavce uvedeno: „*Život svatého Mikoláše biskupa v Myrea, kterýž léta páně 343 umřel.*“¹²⁸ Ovšem ve *Vitae sanctorum 1696* se píše: „*Život svatého Mikoláše, biskupa v Myře. Umřel léta Páně 643.*“¹²⁹ Přitom v textu samotném je správně zapsán rok úmrtí 343. Nejspíš se tak jedná o chybu. Možná samotný úvod sepsal jiný autor nebo byl doplněn později, čemuž by odpovídalo i to, že se poprvé v textu objevil tvar slova „v Myře“ místo „v Myroe“. Ve vydání z roku 1625 je na začátku uvedeno: „*Na díle z breviáře římského, na díle z ctihodného otce Suria vzaty.*“¹³⁰ Naproti tomu v pozdější redakci byl breviář opomenut a na konci je stručně uvedeno: „*Ex Laurentio Surio.*“¹³¹

5.7 Srovnání středověké a barokní mikulášské legendy

Legendy, podobně jako jiné literární žánry, se proměňují spolu s dobou a jejich autory.

Středověká legenda je mnohem rozsáhlejší než ta barokní. Nejenže obsahuje více velkolepějších zázračných příběhů pojících se skutky sv. Mikuláše, ale také dává čtenáři v jednom případě na výběr ze dvou verzí té stejné události tak, jak o ní bylo různě vyprávěno. Na začátku je vyložena etymologie Mikulášova jména, která působí poněkud nepřesvědčivě. Není stručná, ani jasná, spíše spekulativní. Přesto nese specifickou funkci. Podtrhuje vlastnosti svěťce a dotváří jeho úplný obraz. Mikulášovo jméno, skládající se z řeckého *nicos* (vítězství) a *laos* (lid), si autor v jedné z nejpravděpodobnějších variant vysvětluje jako vítězství nad lidem, nad jeho neřestmi a hříchy, které svým učením pomáhal překonávat. Po vyložení svěťcova jména jsou uvedeni původní tvůrci, kteří legendu prvně sepsali, konkrétně jsou zmiňováni anonymní řečtí učenci ze starého města Argos, a poté nám již známí patriarcha Metoděj s arcijáhnem Janem. Za tímto úvodem následují v chronologickém pořadí epizody z Mikulášova života od narození po smrt. Nechybí ani zmínka o přenosu jeho ostatků, o zázračném oleji vytékajícím z jeho hrobky a rovněž o několika posmrtných zázracích. Barokní legenda vynechává etymologii jména, původní autory, některé za života vykonané skutky a všechny posmrtné zázraky. Podle Jany Nechutové v zásadě platí, že „*čím mladší legenda je, tím větším arzenálem zázraků oplývá a tím jsou její zázraky velkolepější*“¹³². Přemíra zázračných prvků a uvedení posmrtných zázraků ve středověkém textu tedy není neobvyklá.

¹²⁸ LEUCHTUS, Valentin. *Vita sanctorum*. Praha: Pavel Sesius, 1625. s. 1 048.

¹²⁹ SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum*. Praha: Impresse Universitatis Carolo-Ferdinandee, 1696. s 545.

¹³⁰ LEUCHTUS, Valentin. *Vita sanctorum*. Praha: Pavel Sesius, 1625. s. 1 048.

¹³¹ SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum*. Praha: Impresse Universitatis Carolo-Ferdinandee, 1696. s 548.

¹³² NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 38.

Barokní legenda přebírá od té středověké topiku i většinu motivů, které buď dále rozvádí, nebo si dokonce utváří nové. Motiv střídmosti v jídle *Vitae sanctorum* zdůrazňuje vícekrát. Poprvé je zmíněn, stejně jako ve sbírce *Legenda aurea*, v úvodní části v souvislosti s kojením, dále se samostatně rozvíjí těmito vyjádřeními: „(...) *za den toliko jednou jídal, a to činiv u večer (...)*“¹³³ a „(...) *masa jedení hned od dětinství se zdržel, tak velice, že nikdyž víceji kromě u večer neužíval (...)*“¹³⁴ Jako by chtěl autor zdůraznit, že Mikuláš nepotřeboval k žití pozemskou potravu, nýbrž tu duchovní: „(...) *po každé zajisté některé z kněží v obcování i učení skušené při stole míval, od nichž libým pokrmem duše nasycován býval.*“¹³⁵ Konečně, pro baroko je charakteristický kontrast mezi smyslovým a duchovním světem. Nově se objevuje například motiv pouti: „(...) *a odebral se do Palestinie, svatá místa s velikou nábožností a snažnými modlitbami navštívil*“¹³⁶, motiv pracovitosti: „*od obecních prací odpočinutí neměl, poněvadž jeho radou a pomoci špižírna jeho potřebným vždycky otevřená byla*“¹³⁷ a také motiv soukromé modlitby: „*od stolu do komory k nebeským rozjímáním se odbíral (...)*“¹³⁸. Dle Michaely Hashemi je posílení „motivické košatosti“ příznačným rysem právě barokních legend.¹³⁹

Styl vyprávění legend obou období se rovněž liší. Středověký text směřuje k větší fiktivnosti. Události jsou popisovány obsírněji, do detailů, barvitěji a expresivněji. Časté využívání dialogů napomáhá gradaci dramatickosti, aktualizuje a zrychluje děj, a tudíž posiluje názornost a čtivost. Naproti tomu barokní legenda tíhne spíše k historické skutečnosti. Jednotlivé, stručně líčené příběhy jsou řazeny prostě za sebou bez rozvleklých výkladů, což podporuje plynulost a rychlý dějový spád. Ubývají teologické pasáže, používá se méně rozmanité lexikum bez citového zabarvení, ustupuje patos a přímé řeči je využíváno minimálně. Pro porovnání můžeme uvést příběh o třech nespravedlivě odsouzených knížatech. Ve sbírce *Legenda aurea* zabírá příhoda celou stranu, zvláště pak rozvíjí pasáž, ve které Mikuláš hrozí podplacenému rychtáři a důvěřivému císaři. „*Na jejich prosby se svatý Mikuláš zjevil císaři Konstantinovi a řekl mu: ,(...) Rychle vstaň a poruč, aby byli co nejrychleji propuštěni. Jestliže to neučiniš, pomodlím se k Bohu, aby proti tobě rozpoutal válku, ve které*

¹³³ SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum*. Praha: Impresse Universitatis Carolo-Ferdinandee, 1696. s 546.

¹³⁴ Tamtéž, s. 547.

¹³⁵ Tamtéž, s. 547.

¹³⁶ Tamtéž, s. 546.

¹³⁷ Tamtéž, s. 546–547.

¹³⁸ Tamtéž, s. 547.

¹³⁹ HORÁKOVÁ [=HASHEMI], Michaela. Ke vztahům středověké a barokní legendistiky. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity: řada literárněvědná bohemistická (V)*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2000, s. 13.

bys padl a stal se pokrmem zdravé zvěře. “¹⁴⁰ Ve *Vitae sanctorum* legenda představuje krátký odstavec o pár strohých souvětích. „(...) oni zajisté (jsouce pověsti jeho divův pohnuti) svatému Mikuláši nepřítomnému v modlitby se poručili, on pak v noci císaři jako i rychtáři se okázav, přísnými a tvrdými slovy jim pohrozil, aby ty muže, jenž nevinně obžalování a odsouzení byli, svobodné propustil.“¹⁴¹ Veškerá pozornost se v této epizodě soustředí místo na samotné dění na detailní popis skvostných darů, což můžeme považovat za jeden z barokních znaků. „Tím zázrakem císař Konstantin jsa pohnut, svatému Mikoláši evangelium zlatými slovy psané, jako i zlatou kaditedlníci drahým kamením velice pěkně vysazenou a ozdobenou, při tom také dva svícny z čistého zlata, jichž by při službě svaté mše užíval, k věčné památce jeho nábožnosti poslal.“¹⁴²

Zatímco středověká legenda navozuje u čtenáře pocit pravdivosti a skutečnosti příběhu především velkým množstvím podrobně propracovaných příhod o vykonaných skutcích a zázracích, barokní text naopak sází na stručnost, věcnost a strohost. Tváří se jako opravdový životopis, neboť popisuje úsporným způsobem jen hlavní, za života vykonané činy, a vedle nich neopomene vyličit i obyčejný den sv. Mikuláše s jeho každodenními návyky, čímž svěťce polidšťuje a posiluje věrohodnost jeho osoby. „Potom povstával a povolaje svých tovaryšův, ranní modlitby s nimi vykonával, a tak ranního světla v žalmích a chvalách božských očekával, jak slunce vycházeti počalo, do kostela se ubíral a božské služby konal, po vykonání pak jich ostatní čas dne v pasení a opatrování svých stád trávil.“¹⁴³

Středověký text vykresluje sv. Mikuláše jako statečného, rozhodného, nekompromisního, přísného a důrazného hrdinu rytířského typu, jak je to pro období vrcholného středověku typické¹⁴⁴. Pro ilustraci můžeme uvést část epizody o třech nespravedlivě odsouzených vojácích, které světec zachrání na poslední chvíli. „(...) s velkou horlivostí nebojácně přistoupil ke katovi, vyrval mu meč z ruky, rozvázal nevinné a beze škody je odvedl s sebou. Pak pospíšil k paláci konsulovu a násilím otevřel zavřenou bránu.“¹⁴⁵ Barokní legenda prostřednictvím popisu běžného dne zachycuje naopak vnitřní svět svěťce a představuje jej především jakožto obyčejného, pokorného, ctnostného, pracovitého a zbožného člověka. „(...) své srdce, kteréž každodenními cizími starostmi a zaneprázdňením

¹⁴⁰ DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. 2., přepracované vyd. Přeložila a uspořádala Anežka VIDMANOVÁ. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 43.

¹⁴¹ SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum*. Praha: Impresse Universitatis Carolo-Ferdinandee, 1696. s. 547.

¹⁴² Tamtéž, s. 547–548.

¹⁴³ Tamtéž, s. 547.

¹⁴⁴ NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 38.

¹⁴⁵ DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. 2., přepracované vyd. Přeložila a uspořádala Anežka VIDMANOVÁ. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 43.

roztržité bylo, nočním na Boha patřením zase občerstvoval a obveseloval, když pak drahný čas noci v té rozkoši vykonal a strávil, své tělo na zemi položil a dotud spal, až tomu rozuměl, že bude moci denní nastávající práci a usile opěty snesti a vystáti.¹⁴⁶ Zatímco středověký Mikuláš bojuje dosud proti abstraktním démonům šířícím zlo a bezvěrnost, ten barokní se potýká pouze s nevěřícím a hříšným lidem.

Oba texty obsahují několik referencí na bibli, a to buď implicitní, kdy se příhoda nápadně podobá té biblické, nebo explicitní – pomocí přímých citací. Například příběh o zachráněných námořnících je podán ve *Vitae sanctorum* takto: „(...) *brzy plavcům velikou budoucí bouří mořskou zvěstoval, kteráž se rychle podle jeho předpovědění zdvihla; všichni kteříž v té lodi byli, u velikém hrozném nebezpečnosti a bázni zůstávali, ale Mikuláš k skroušeným modlitbám se obrátil, a tudy moře zase upokojil, že ticho bylo.*“¹⁴⁷ V evangeliu svatého Lukáše pojednávajícím o skutcích Kristových se píše: „*Přistoupili a probudili ho se slovy: ‚Mistře, Mistře, zahyneme!‘ On vstal, pohrozil větru a valícím se vlnám; i ustaly a bylo ticho.*“¹⁴⁸ *Legenda aurea* událost více zaobalila a inspirace z bible tak není na první pohled patrná. „*Jednou byli námořníci na jedné lodi a s pláčem se modlili. (...). ‚Hle, zde jsem, neboť jste mě volali.‘ A začal jim pomáhat u ráhen, lan a jiné výstroje a bouře okamžitě přestala.*“¹⁴⁹ V pasáži zpravující o Mikulášově smrti, jsou v obou sbírkách použity dvě přímé citace z bible, a to konkrétně první verš žalmu třicátého prvního¹⁵⁰: „*V tebe jsem, Pane, doufal (...).*“¹⁵¹ Následují slova Kristova pronesená na kříži, opět z evangelia sv. Lukáše¹⁵²: „*v tvé ruce, Pane, poroučím ducha mého.*“¹⁵³ S těmito četnými odkazy na výjevy z Ježíšova života se zdá, že Mikuláš není pouze následovatelem Kristových skutků, nýbrž že jeho osobu zrcadlí.

¹⁴⁶ SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum*. Praha: Impresse Universitatis Carolo-Ferdinandee, 1696. s. 547.

¹⁴⁷ Taktéž, s. 546.

¹⁴⁸ *Bible kralická: Starý a Nový zákon*. Neupr. a úplné vyd. Liberec: Družstvo Ekon, 2014. L 7,24.

¹⁴⁹ DE VORAGINE, J. *Legenda aurea*. 2., přep. vyd. Uspořádala A. VIDMANOVÁ. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 42.

¹⁵⁰ *Bible kralická: Starý a Nový zákon*. Neupr. a úplné vyd. Liberec: Družstvo Ekon, 2014. Ž 31,1.

¹⁵¹ SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum*. Praha: Impresse Universitatis Carolo-Ferdinandee, 1696. s. 548.

¹⁵² *Bible kralická: Starý a Nový zákon*. Neupr. a úplné vyd. Liberec: Družstvo Ekon, 2014. 1616. L 23,46.

¹⁵³ SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum*. Praha: Impresse Universitatis Carolo-Ferdinandee, 1696. s. 548.

6. Závěr

V období středověku i baroka v literatuře dominovala tematika duchovní. Nejvýraznější žánr hagiografie – legenda – sloužil k rozkvětu a upevnění křesťanské víry. Legendy z tohoto období nejsou originální, svou schematičností, která spočívá zejména v použití bohaté topiky, motiviky, číselné symboliky a legendistických klišé, se stávají zaměnitelnými. Hlavními postavami jsou světci, jejichž vlastnosti, morální principy, osobní statečnost a schopnost sebeobětování se za vyšší cíle jsou dávány příkladem.

Legendy vycházejí buď zvlášť, nebo se organizují do větších souborů. Dvě vrcholné legendistické sbírky své doby vynikají nejen svou objemností a obsáhlostí, ale také vysokou literární kvalitou. Středověká *Legenda aurea* italského autora Jakuba de Voragine byla, nejspíše pro svou čtivost, záhy překládána do národních jazyků, a tak se i v českých zemích v pol. 14. století objevuje její staročeská verze s názvem *Passionál*, již sepsal anonymní dominikánský mnich. *Passionál* postupně pronikl i mezi lidové vrstvy a těšil se velké oblibě až do 16. století. Po bitvě na Bílé hoře ho roku 1625 vystřídal nový svod prozaických legend, či spíše životů, *Vita sanctorum*, a v roce 1696 v pozměněné podobě *Vitae sanctorum* vydané ještě dvakrát v 18. století. Vyhledat původní prameny a autory jednotlivých životů není snadné, neboť jejich pisatelé se inspirovali sami sebou navzájem a jen zřídkakdy odkazovali na své předchůdce. Přesto se podařilo rozpoznat autora života sv. Mikuláše, Tobiáše Mezeříckého, který při své tvorbě z předchozích pramenů rovněž čerpal.

Srovnáním barokních textů týkajících se sv. Mikuláše vyšlo najevo, že přestože se první dvě redakce životů zčásti liší, život sv. Mikuláše zůstal po obsahové stránce zcela nezměněn. Následná komparace středověkého a barokního textu ukázala, do jaké míry se mikulášské legendy v čase proměnily, v čem jsou rozdílné, v čem jsou podobné a jaké typické znaky svých období vykazují.

Středověká mikulášská legenda se rozsáhlým, poutavým, expresivním a dialogy naplněným vypravováním přizpůsobuje vkusu lidového čtenáře, aby zaujala, podnítila jeho představivost a vzbudila emoce. Barokní legenda naopak potlačuje rozšafnost, teologickou rozvláčnost, přílišný patos, rozvíjí motiviku, snižuje počet zázraků a oproti svým typickým představitelům mírní onu vypjatost, dramatičnost, symboličnost, kontrastnost i barevnost – nejspíš za účelem věcnosti a věrnosti podání informací. Rozdíly v zobrazení postavy sv. Mikuláše také odrážejí jiné dobové tendence. Středověký Mikuláš se chová rytířsky, pohotově zasahuje, zdá se statečný, nekompromisní a temperamentní, kdežto barokní jedná s klidem, uchyluje se častěji k modlitbě a ponořuje se do sebe samého.

Z rozboru mikulášských legend vyplývá, že nejsou tradičními zástupci svých období. Obzvláště legenda barokní nenesé některé obecné znaky popsané dřívějšími studii, jež se ale zaměřují spíše na samostatné texty, které nejsou součástí legendistických svodů. Mohlo by se jednat o výjimku zapříčiněnou různými faktory, z nichž se jako nejpravděpodobnější jeví tento. Mikuláš byl cizí světec ze 3./4. století, kterého církev oficiálně nesvatořečila, a patrně proto autor jeho příběh nezpracoval tak bohatě a barvitě jako životy jiných, v dané době respektovaných svatých. Barokní text tedy spíše dokumentačním způsobem podává zprávu o Mikulášově osobě.

Mikulášské legendy obou období se svou formou i způsobem vypravování podřizují nejen čtenáři a době, ve které vznikly, ale také specifické funkci legendy, přičemž ta středověká nese především morálně poučnou a zábavnou funkci, barokní zase spíše funkci informační a rekatolizační, což plně koresponduje s účelem, za jakým byly zkoumané legendistické sbírky vyhotoveny.

Svatý Mikuláš je v rozebíraných textech zobrazen především jako štědrý člověk bojující proti bezvěrcům, hříšníkům a nespravedlnostem pozemského světa. Pomáhá každému, kdo si pomoc zaslouží. Jeho činy i vlastnosti zrcadlí osobnost Ježíše Krista. Čiší z něj síla, rozhodnost, odhodlanost, zároveň ale dovede být i skromný, pokorný, laskavý a velkorysý. Lidem je velmi blízký. Setkávají se s ním věřící i ateisté již od raného dětství, a to díky zvyklosti v podobě, v jaké ji známe dnes. Ačkoliv ověřených údajů o jeho životě máme poskromnu, Mikulášova sláva se díky jeho ctnostem a dobrým skutkům zachyceným v legendách šířila dále, až kult svěťce zakořenil hluboko v lidové tradici. Mikuláš se tak stal jedním z nejpoblíbenějších svatých a je ctěný téměř po celém světě.

7. Seznam použité literatury

7.1 Primární literatura

DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. 2., přepracované vyd. Přeložila a uspořádala Anežka VIDMANOVÁ. Praha: Vyšehrad, 1998. 444 s. ISBN 80-7021-272-1.

LEUCHTUS, Valentin. *Vita sanctorum, to jest životové, skutkové, utrpení a smrt Pána Krista, blahoslavené Panny Marie a nejobzvláštnějších svatých ze všech pokolení, stavův, řádův, zemí a časův (...)*. Praha: Pavel Sessius, 1625.

SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum, to jest životové, skutkové, mučednictví, smrt a památka nejpřednějších svatých a světic božích, ze všech národův, stavův, řádův, zemí a časův (...)*. 2. díl. Praha: Impresse Universitatis Carolo-Ferdinandee, 1696.

7.2 Sekundární literatura

Bible kralická: Starý a Nový zákon: [podle posledního vydání Kralického z roku 1613 Bibli svatá, aneb, Všechna svatá písmena Starého i Nového zákona]. Neupr. a úplné vyd. Liberec: Družstvo Ekon, 2014. 1616 s. ISBN 978-80-87995-00-6.

BLÁHOVÁ, Marie. *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. Členská knihnice. 647 s.

BUBEN, Milan, KUKLA, Otakar Aleš a KUČERA, Rudolf. *Svatí spojují národy: Portréty evropských světců.* Praha: Panevropa, 1994. 183 s. ISBN 80-85846-00-4.

CIOFFARI, Gerardo. *Svatý Mikuláš: mistr v obdarování.* Přeložil arcibiskup SIMEON. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2012. Prameny spirituality. 119 s. ISBN 978-80-7412-120-3.

DAŇHELKA, Jiří. *Textologie a starší česká literatura.* Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2013. Varianty. 357 s. ISBN 978-80-85778-93-9.

FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. Theoretica & historica. 111 s. ISBN 978-80-85778-61-8.

HALLAM, Elizabeth. *Světcí: kdo jsou a jak vám pomáhají: více než sto padesát svatých od sv. Anežky po sv. Zitu*. Přeložil Jindřich VACEK. Praha: Volvox Globator, 1996. 184 s. ISBN 80-7207-028-2.

HORÁKOVÁ /=HASHEMI/, Michaela a KYSUČAN, Lubor. *Literatura I: výklad, interpretace, literární teorie*. 2. vyd. Praha: Scientia, 2000. Učebnice pro střední školy. 190 s. ISBN 80-7183-194-8.

HORÁKOVÁ /=HASHEMI/, Michaela. Ke vztahům středověké a barokní legendistiky. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity: řada literárněvědná bohemistická (V)*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2000, s. 11–17. ISBN 80-210-2643-X.

KALISTA, Zdeněk. *České baroko: studie, texty, poznámky*. Praha: Evropský literární kruh, 1941. 351 s.

KALISTA, Zdeněk. *Z legend českého baroka*. Edice Krystal. Olomouc, 1934. 99 s.

KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005. 879 s. ISBN 80-200-1351-2.

LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátku k dnešku*. 2. dopl. vyd. Praha: NLN, 2013. 1082 s. ISBN 978-80-7106-963-8.

LINKA, Jan. *Vitae Sanctorum 1969*. In: *Bibliotheca Strahoviensis*. Redakce Jan Pařez. 1. vydání. Strahovská knihovna. Praha, 2001. 302 s.

MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. 699 s. ISBN 80-7185-669-X.

NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000. 365 s. ISBN 80-7021-305-1.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Díl 16. Praha: Paseka, 2003. 1058 s. ISBN 80-7203-007-8.

PAVERA, Libor a VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. 422 s. ISBN 80-7182-124-1.

SCHAUBER, Vera a SCHINDLER, Hanns Michael. *Rok se svatými*. Přeložili Vojtěch POLA a Terezie BRICHTOVÁ. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994. 702 s. ISBN 80-85527-75-8.

SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989. 404 s. ISBN 80-207-0046-3.

UHLÍŘ, Zdeněk. *Literární prameny svatováclavského kultu a úcty ve vrcholném a pozdním středověku*. Praha: Národní knihovna České republiky, 1996. 268 s. Miscellanea monographica. ISBN 80-7050-243-6.

VIDMANOVÁ, Anežka. *Legenda aurea a Čechy*. In: DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. 2., přepracované vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 9–36. ISBN 80-7021-272-1.

VINTER, Josef. *Zásady transkripce českých textů z barokní doby, LF (Listy filologické) CXXI*, 1998, s. 341–346.

Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. © 2006–2018. Verze dat 1.1.4 [cit. 1. 3. 2018]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>

VON ALLMEN, Jean-Jacques. *Biblický slovník*. 2. vyd. Přeložil Jan MIREJOVSKÝ. Praha: Evangelické nakladatelství, 1991. 360 s. ISBN 80-7017-180-4.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje, aneb, Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Dona, 2005. 96 s. ISBN 80-7322-075-X.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Praha: Albatros, 2004. Oko. 370 s. ISBN 80-00-01356-8.

ZAJÍČKOVÁ, Vendula. *Staročeský Passionál: žánrová struktura pozdně středověké hagiografie*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. 253 s. ISBN 978-80-7368-853-0.

8. Přílohy

Příloha 1: Úvodní strana života sv. Mikuláše z *Vitae sanctorum* 1696.

Život Svatého Dalmacyusa Biskupa.

243

Drysta kázati / a veliké divy a zá-
zraky působiti / o jeho dobré pově-
sti / négalý Walentyňán gménem
z Kawenny Wogenský Hejzman v.
strřew / k němu přišel a prosyl ho /
aby Syna jeho kterýž téžkau nemo-
cý sličný byl / zase k zdravj pře-
vedl. Svatý Dalmacyus učinil
swau nábožnau k Bohu modlitbu /
hned potom genu zdravj Syna
geho zvěstowal. Když tehdy on
do své vlasti se nawrátil / a svého
Syna dokonale zdravého našel /
hned zase spáskem k swatému Dal-
macyusowi přišel / a spolu s swým
Synem křest swatý přigal / potom
pač domu se wrátiv / Pána Drysta
obhlašowal / a strže swědectwj toho
zázraku / mnohé k křestianské wjře
obrátil. Odtud Svatý Dalmacy-
us s pomocy a práwodem Angel-
ským / do Tycynum se odebral / když
pač přes tu wodu žádného mestu a
ni lodi nahotowé nebylo / od Angela
rychle suchau nohau přes ni pře-
wedil / což mnozí lidé / genž tu pře-
tomni byli / swými wlastnjmi očima
spatřili. Protož ten lid k křestian-
skému katolickému náboženstwj ob-
rátil / tam také za Biskupa descezen
byl / a swau powinnost w kázanj we-
lice plně a wěrně konal. Potom
pač do Frankrychu odesel / kdež o-
pěty mnoho newějšých k katolické
wjře přiwedl / edrud zase Božským
zgewenjm k své Církwě se nawrá-
til a v Kijety Tycynu od wějšých
gat / a mečem až do mozku raněn /
Vix SS. Pars II.

tim způsobem swau křestianskú
smrt podnikl / a do nebe se odebral.
Jeho mrtvé Tělo za dlabau chwi-
li na nohách stálo / tak že Božkau
mocy k zemi nepadlo : Strže ten
div a zázrak mnozí z pobandw k
křestianskému náboženstwj se obrá-
tili. Tělo jeho bylo tu pohřbeno /
a mnohými divy a zázraky se stwé-
lo. Trpěl pač 5. dne Měsíce Pra-
snyce / Léta Páně 200. Ex Petro E-
pisc. Equilin.

Šestý Den Prasnyce.

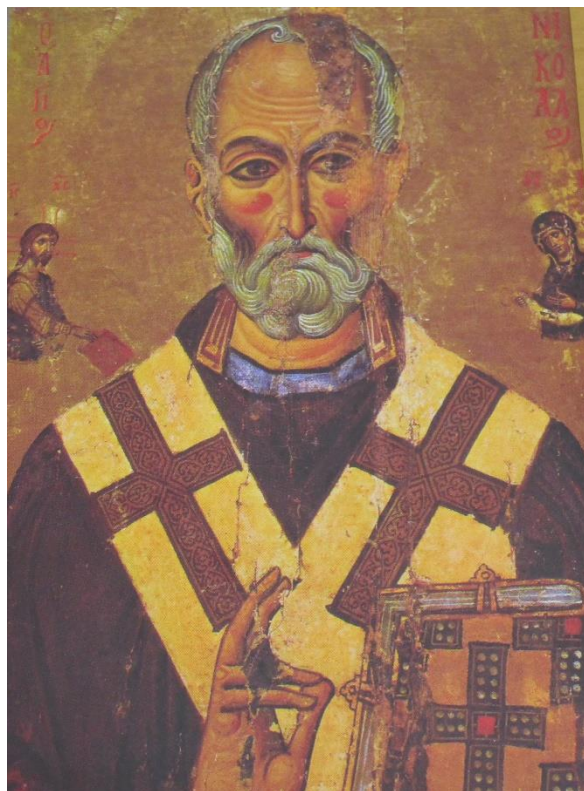
Život Svatého Mikoláše

Biskupa w Myre.

Bmtel léta Páně 643.

Mikoláš z Slawného
Města Patara w Lycyi / z
bohobogných rodičw po-
šlý / hned z dětinstwj a mladosti
swé / w ctnostech slawně se stwél a
swjtil / dokud zagisté gesté dítěem
byl / po giné dni několikeré přšw
swé Matky pozjwal / we středě pač
a w pátel gen toliko gedncu / a to
gesté v wečer / kterýžto obřecg po-
stř / potom po wšedem čas žiwota
swého zachowáwal. Když pač
swých let došel / na wčej do škol
byl dán / w njž wkrátkém čas / wy-
selým rozumem a wtipem šcep-
ným / mnohé wčej prospěšné po-
chopil. Sebě rewušch towary-
šw / rozpustilosti a známostí de-
Zzz ten

Příloha 2: Ikona sv. Mikuláše z kláštera sv. Kateřiny na Sinaji.¹⁵⁴

Příloha 3: Detail relikviáře s prstem sv. Mikuláše ze 13. století.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Převzato z obálky knihy CIOFFARI, Gerardo. *Svatý Mikuláš: mistr v obdarování*. Přeložil arcibiskup SIMEON. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2012. Prameny spirituality.

¹⁵⁵ Převzato z knihy SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989. s. 156.